БУТУН ДУНЁ ПРОЛЕТАРЛАРИ, БИРЛАШИНГИЗ!

ТОШКЕНТ ҲАҚИҚАТИ

ЎЗБЕКИСТОН КП ТОШКЕНТ ОБЛАСТЬ ВА ШАҲАР КОМИТЕТЛАРИ, МЕҲНАТКАШЛАР ДЕПУТАТЛАРИ ОБЛАСТЬ ВА ШАҲАР СОВЕТЛАРИНИНГ ОРГАНИ

8-йил чиқиши
№ 252 (2030).
26 ДЕКАБРЬ СЕШАНБА 1961 ЙИЛ
БАҲОСИ 2 ТИЙИН

ИДЕОЛОГИЯ ИШЛАРИ МАСАЛАЛАРИГА БАҒИШЛАНГАН БУТУНИТТИФОҚ КЕНГАШИ

МОСКВА, 25 декабрь. (ТАСС). Бугун кундуз соат 12 да Катта Кремль саройида идеология ишлари масалаларига бағишланган Бутуниттифоқ кенгаши очилди.

Кенгашни КПСС Марказий Комитетининг Биринчи секретари ўртоқ Н. С. Хрушчев қисқача кириш нутқи сўзлаб очди.

Партия Марказий Комитетининг секретари ўртоқ Л. Ф. Ильичев КПСС XXII съезди ва идеология ишларининг вазифалари тўғрисида доклад қилди.

ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИК МАҲСУЛОТЛАРИ ЕТИШТИРИШНИ КЎПАЙТИРИШ — КОММУНИСТИК ҚУРИЛИШНИНГ ЭНГ МУҲИМ ВАЗИФАСИ

Украина ССР қишлоқ хўжалик ходимларининг Киев шаҳридаги кенгашида 1961 йил 22 декабрда

ЎРТОҚ Н. С. ХРУШЧЕВ НУТҚИ

Ўртоқлар! Мен кенгаш қатнашчиларидан кўпгина хатлар олдим. Шу хатларни ёзган кишилар — колхоз раислари, совхоз директорлари, агрономлар, партия ва совет ходимлари — қишлоқ хўжалигини ривожлантириш билан боғлиқ бўлган бир қанча саволларга жавоб беришни илтимос қилганлар.

Шу саволларнинг энг характерлиларига жавоб бераман.

Кировоград областининг Ульянов районидаги КПСС XXII съезди номли колхоз раиси **ўртоқ М. И. Семко** бундай деб ёзади:

«Колхозлар, районларнинг қишлоқ хўжалик маҳсулотларини (ғалла, гўшт, сут ва бошқа маҳсулотларни) давлатга пландан ташқари сотганликлари учун моддий манфаатдор қилиш масаласини ҳал этиш зарур.

Ҳозир ҳар 100 гектар ерга ҳисоблаганда бир колхоз 20 центнер, иккинчи колхоз эса 40 центнер гўшт сотаётир; энди бундай қилмасдан планларни ернинг миқдорига қараб аниқ равишда белгилаб бориш керак; 40 центнердан гўшт сотаётган колхозни ҳаммадан кўра кўпроқ танқид қилишади, чунки унга план 42 центнер қилиб белгиланган, аммо у планни 40 центнер қилиб бажарган; 20 центнердан гўшт сотган колхозни эса мақтай беришади, чунки у плани 10 центнер бўлгани ҳолда давлатга 20 центнердан гўшт сотган.

Бу масала ҳозир айниқса муҳим роль ўйнаётир».

Ўртоқ Семко кўпроқ маҳсулот етиштираётганларни рағбатлантириш зарур деб хақ гапни ёзди, деб ўйлайман. Буни ўйлаб кўриш керак. Умуман бизда колхозлар ва совхозларнинг фаолиятларига объектив равишда баҳо беришга имкон берадиган кўрсаткичлар ишлаб чиқилган эмас.

Бундай бир мисолни айтиб берай. Нисбатан баббаравар шароитда ҳайдаладиган ернинг ҳар 100 гектарига ҳисоблаганда бир колхоз 75 центнер, иккинчи колхоз 100 центнер, учинчи колхоз 150 центнер гўшт етиштириб берди дейайлик. Кўпроқ гўшт етиштириб давлатга сотган колхозни махтаймиз-у, лекин у давлатга қанча дон ва бошқа маҳсулотлар сотганлигини ҳисобга олмаймиз. Бизда нисбатан кўп гўшт етиштираётган, лекин дон ва бошқа маҳсулотларни жуда кам сотаётган хўжаликлар бор, давлатдан олинган ем-хашак билан чорва молларни боқаётган хўжаликлар ҳам бор. Аксинча, биз ўзининг қўшнисига қараганда гўштни камроқ етиштириб берган колхозни ёки совхозни танқид қилаверамиз, лекин бу хўжалик ҳайдаладиган ерларнинг гектарига ҳисоблаганда давлатга донни, кунгабоқарни, қанд лавлагини икки баравар кўп сотаётганлигини ҳисобга олмаймиз. Шунинг учун ҳам мен бу ерда сўзга чиққан ўртоқ И. А. Даниленкога — Чорвачилик илмий тадқиқот институтининг директорига шундай бир савол бердим: сизлар қанча гўшт етиштириб бераётирсиз-у, қанча дон етиштираётирсиз; давлатга қанча дон сотаётирсиз-у, давлатдан қанча концентрат озуқа сотиб олаётирсиз?

Бинобарин биз практикани синчиклаб ўрганишимиз ва ишлаб чиқариш даражасини энг объектив равишда акс эттирадиган хўжаликларнинг коммунизм қуриш умумхалк ишига қўшган ҳиссасини акс эттирадиган кўрсаткичларни ишлаб чиқиб, колхоз ва совхозларнинг хўжаликда эришган натижаларига шу кўрсаткичлар асосида баҳо беришимиз лозим. Бундай кўрсаткичлар бутун мамлакат учун ва ҳатто республика учун ягона бўлиши мумкин эмас. Бу кўрсаткичлар зона принципига асосланиб тузилиши лозим. Ҳар бир зонанинг ўз соҳаси, ўз хусусиятлари бор. Масалан, бир зонада кунгабоқар экилади, бошқа бир зонада кунгабоқар экилмайди. Буни ҳисобга олиш керакми? Албатта, керак. Бир зонада товар-дон кўп етиштирилади, иккинчи зонада камроқ етиштирилади. Буни ҳисобга олиш керакми? Албатта, керак.

Масаланинг қўйилишидан мен хурсандман. Масаланинг бу тахлитда қўйилганлиги эндиликда бизнинг кадрларимиз қишлоқ хўжалик экономикасини ҳийла чуқурроқ билиб ишлаётганликларини кўрсатади. Колхозлар ва совхозларнинг хўжалик фаолияти натижаларига баҳо беришнинг эски, примитив кўрсаткичлари ҳозир ишларнинг ҳақиқий аҳволини акс эттирмайдиган бўлиб қолди. Бу кўрсаткичларни қишлоқ хўжалигини ривожлантиришдаги янги вазифаларга мувофиқлаштириб олиш керак.

Колхоз раисларининг бир группаси қуйидаги савол билан мурожаат қилмоқдалар:

«1962 йилда экиладиган ҳамма экинларнинг контроль рақамлари райондан бериб қўйилган бўлса, колхоз раиси экин майдонларининг структурасини қайта кўриб чиқмоқ учун нималар қилиш кераклигини тушунтириб беришни сўраймиз».

Бу хусусда нима дейиш мумкин? Колхозлар учун экин майдонларининг структурасини юқоридан белгилаб бераётган кишилар нотўғри иш қилмоқдалар, партия Марказий Комитети ва ҳукуматнинг кўрсатмаларини бузмоқдалар. Бундай қилиш колхозларга планлаштиришнинг эски тартибини зўрма-зўраки қабул қилдиришга уринишнинг ўзидир ва бундай уринишни қоралаш керак. Янги тартибдаги планлаштиришнинг аҳамияти ҳам шундаки, бу тартиб ердан яхшироқ фойдаланиш учун курашда колхозчиларнинг, раҳбар колхоз кадрларининг ташаббусига кенг йўл очиб беради. Колхозларга қанча миқдорда маҳсулот етиштириш ва ушбу хўжалик қандай маҳсулотларни давлатга сотиши лозимлиги тўғрисида конкрет топшириқ-заказ бериш керак. **(Қарсаклар).** Бу маҳсулотларни қандай қилиб етиштириб бериш колхозчиларнинг, колхоз раҳбарларининг, мутахассисларнинг ўз ишидир. Ҳар бир колхоз маҳсулотлар етиштиришни қандай қилиб кўпайтиришни ўзи яхши билади. Ўзларингизга маълумки, ернинг ҳар гектаридан бир колхоз 20 центнер, иккинчи колхоз 40 центнер, учинчи колхоз 50 центнер, тўртинчи колхоз эса 100 центнер ва ҳатто 150 центнер маккажўхори дони олаётир. Қанд лавлаги етиштиришда ҳам худди шундай аҳволни кўрасиз. Ернинг ҳар гектаридан бир колхоз 250 центнер қанд лавлаги олаётган бўлса, иккинчи колхоз 400 центнер лавлаги олади. Турли хўжаликлар бир гектар ернинг ўзидан турли миқдорда маҳсулот етиштирадилар. Колхозга фалон экинни фалон гектар экиш керак деб қандай қилиб зўрма-зўраки қабул қилдириш мумкин деган савол туғилади. Мана шундай бюрократчилик йўлига тушиб олаётган кишилар аслини олганда планлаштиришнинг эски тартибига қайтишга уринаётган кишилардир, планлаштиришнинг эски тартиби эса қишлоқ хўжалик маҳсулотлари етиштиришни кўпайтириш йўлига катта ғов бўлган эди.

Кеча мен баъзи бир ходимлар билан гречиха тўғрисида гаплашдим. Улар гречиха экиладиган майдонни келгуси йил кўпайтиришимиз керакка ўхшайди, дейишди. Мен: нега? деб сўрадим. Улар бунга жавобан, муайян миқдорда гречиха етиштириб бериш керак, аммо ҳар гектардан олинаётган гречиха ҳосили тўрт центнердан ошмайди, дейишди.

Агар биз масалага шундай қарайдиган бўлсак, агар биз ўзимизнинг куч-ғайратимизни ҳосилдорликни оширишга қаратмасдан, балки харид планларини экин майдонларини кенгайтириш йўли билангина бажаришга қаратадиган бўлсак, у ҳолда биз бу экинни бутунлай йўқ қилиб юборган бўламиз.

Бир ернинг ҳар гектаридан 50-60 центнердан маккажўхори дони олиш мумкин бўлса, шу ерга гектаридан 4 центнердан ҳосил берадиган гречихани ҳеч ким экмайдику. Сиз гречихадан мўл ҳосил олиш учун курашда мағлубиятга учрадингиз. Бу кўнгилсиз бир нарса, албатта. Бас, шундай экан, куч-ғайратни сусайтириш ярамайди, гречиха етиштиришни кўпайтириш проблемасини, аввало ҳосилдорликни ошириш йўли билан ҳал қилинглар.

Тўғри йўл тутиш мана шунақа бўлади. **(Қарсаклар).** Акс ҳолда ҳар бир гектар ердаги гречихадан олинадиган ҳосил бизга жуда қимматга тушади. Менинг гапимни тўғри тушунишларингизни илтимос қиламан. Партия Марказий Комитети гречиха етиштиришни кўпайтиришни талаб қилаётир ва талаб қилаверади. Лекин бу вазифани фақат экин майдонларини кўпайтириш йўли билангина эмас, балки, энг муҳими — ҳосилдорликни ошириш йўли билан ҳал қилиш керак. Гречихадан бўлган шовлани ва бошқа овқатларни руслар ҳам, украинлар ҳам, белоруслар ҳам яхши кўришади, лекин кишининг колбасага бўлган иштиёқи шовлага бўлган иштиёқидан кам эмас. Гап гречихани маккажўхори билан алмаштириш тўғрисида эмас албатта, балки гречихадан мўл ҳосил олиш тўғрисида бораётир.

Черкасск областининг **Лисанский районидаги колхозларнинг раислари** бундай савол беришди:

«Биз Қўриқ ўлкадаги тайёрлаш бошқармасини тугатиш тўғрисидаги фикрингизни қувватлаймиз. Украинада ҳам шундай қилинса, яхши бўлур эди **(қарсаклар)**, мутахассисларнинг катта армиясини эса колхоз ва совхозларга юбориш керак». **(Қарсаклар).**

Қарсак чалишга шошилманглар, ўртоқлар. Сизларнинг қарсакларингизга мен учмайман ва бу қарсаклар мени тўғри позициядан тойдирмайди. Ҳамма нарсани ақл ишлатиб қилиш керак. Совхоз директорлари ва колхоз раисларининг катта кўпчилиги, ҳеч шубҳасиз, инсофли, соф виждонли раҳбарлардир, улар давлат манфаатларини, халқ манфаатларини биринчи ўринга қўяётган кишилардир. Тайёрлаш аппаратини йўқотиб, контролни тугатсангиз ҳам бундай ходимлар давлат олдидаги ўз мажбуриятларини ўз вақтида ва тўла бажара берадилар. Лекин бизда ҳали виждонсиз кишилар ҳам бор. Давлатни алдашдан қайтмайдиган, сифатсиз маҳсулотни топширишдан тоймайдиган ходимлар бор. Хўш, бунинг учун ким жавоб беради? Йўқ, ўртоқлар, ҳамма ишни ақл ишлатиб қилиш керак. Тайёрлаш аппаратини такомиллаштириш, унинг ишини яхшилаш керак, лекин бу аппаратни тугатиш ҳозирча мақсадга мувофиқ эмас.

Биз коммунизм қураётирмиз, лекин бизда ўғрилар, муттаҳамлар, ёки украинлар айтганидек шахрайлар ҳали ҳам бор, қотиллар ҳам учраб туради. Прокуратурани, судни тугатишимиз мумкинми деган савол туғилади? Йўқ, биз ҳозирча бундай қилолмаймиз. Аввало, жиноятчиликни тугатиш керак. Сўнгра эса прокурорнинг ўзи маккажўхори ўстирадиган бўлиб қолади, чунки унинг прокурор сифатида қиладиган иши қолмайди. **(Залда жонланиш, қарсаклар).**

Эҳтимолки, бу бир оз қўполроқ ўхшатишдир, лекин бу ўхшатиш аҳволнинг моҳиятини акс эттиради. Хуллас, ҳамма ишни ўйлаб қилиш керак. Бизга малакали тайёрлаш аппарати керак. Ўз-ўзидан маълумки, бу аппаратнинг ишини яхшилаш, бу аппаратга муносиб одамларни танлаб қўйиш, тайёрлаш органларини яроқсиз ходимлардан тозалаш зарур. Лекин бу бошқа масала. Гапнинг қисқаси тайёрлаш ишларида давлат контроли бўлиши лозим. Тайёрлаш пунктига бузилган донни келтириб топшириш, ғалла ўрнига сомонни топширишга уриниш фактлари ҳали ҳам кўп. Давлат манфаатларини ким ҳимоя қилиши керак? Тайёрлаш инспектори, маҳсулотни қабул қилиб олувчи, тайёрловчи ходим ҳимоя қилиши керак. Ҳар бир колхознинг ўз омборчиси бор. Хўш, нега сизлар омборчидан воз кечмаётирсиз? Чунки, колхоз мулкининг эҳтиётлик билан сақланиши тўғрисида ғамхўрлик қилмоқдасиз. Бу ишингиз тўғри. Хўш, давлат умумхалқ мулкимизни муҳофаза қилишдан манфаатдор эмасми, ахир? Давлат манфаатдоргина эмас, шу билан бирга халқ манфаатлари йўлида шундай қилишга мажбур ҳам. **(Қарсаклар).**

Халқаро аҳвол тўғрисида гапириб беришни илтимос қилиб ёзилган бир неча хат олдим. Яқиндагина мен касаба союзларнинг Жаҳон конгрессида нутқ сўзлаган эдим, ўша нутқимда халқаро аҳвол тўғрисида айтилиши лозим бўлган гапларнинг ҳаммаси айтилган эди. Ҳозирги халқаро аҳволнинг туб проблемалари бундан икки ой муқаддам партиянинг XXII съездида муҳокама қилинди. Шундан бери халқаро вазиятда катта ўзгаришлар рўй бергани йўқ. Шу сабабли бу масалада гапирадиган гапим қолмади деса бўлади. Мамлакатимизнинг халқаро аҳволи яхши. Сизлар дон, гўшт, сутни қанча кўп етиштира берсангиз, мамлакатимизнинг халқаро аҳволи шу қадар яхшилана беради. **(Қарсаклар).**

Бизнинг саноатимиз муваффақиятли ишламоқда, бизнинг мудофаамиз ҳар қачонгидан кўра мустаҳкам ва қудратли. Бизнинг ажойиб ҳарбий техникамиз бор. Сизларга маълумки, бундан бир оз вақт муқаддам Совет Иттифоқи янги атом қуроли синовини ўтказди, биз қуввати 50 миллион тонна тротилга тенг келадиган бомбани портлатдик. Бу портлаш баъзи реваншистларни ва уларнинг ҳомийларини ҳушига келтириб қўйди. Совет халқи ўз Ватанининг қувватини бундан буён ҳам ўз меҳнати билан мустаҳкамлай беради. Сиз, қишлоқ хўжалигининг ходимлари ҳам бу муқаддас ишга ўзингизнинг муносиб ҳиссангизни қўшишингиз лозим. **(Қарсаклар).**

Эришилган муваффақиятларни мустаҳкамлайлик, ғалла етиштириш суръатларини бутун чоралар билан кучайтирайлик

Қадрли ўртоқлар! Ватанимиз, қаҳрамон совет халқимиз ўз тарихининг энг муҳим даврларидан бирида яшамоқда. Совет Иттифоқи Коммунистик партиясининг XXII съезди ўз ишини тамомлагандан буён ҳали унча кўп вақт ўтгани йўқ. Бу съезд ва унда қабул қилинган партия янги Программаси — коммунизм қурилиши программасининг аҳамияти тўғрисида Совет Иттифоқида ҳам ва чет элларда ҳам кўпгина яхши гаплар айтилди.

Партиямизнинг Программаси халқларнинг янги ҳаёт учун, Ленин ғояларининг тантанаси учун, коммунизм тантанаси учун курашида буюк илҳомбахш кучдир. **(Қарсаклар).**

Биз, совет кишилари партиямиз Программасининг улуғворлигидан фахрланиш билан, бутун кучимизни, ғайратимизни, ақл-идрокимизни, қобилиятимизни, ижодий меҳнатимизни коммунизм қурилиши ишига, партия XXII съезди белгилаб берган тарихий режаларни амалга оширишга сарфлашни ўз бурчимиз деб билмоғимиз керак.

Партия ишчиларни, колхозчиларни, зиёлиларни белгиланган режаларни бажариш учун умумхалқ мусобақасини авж олдиришга чақирди. Халқимиз партияга ишонади, шунинг учун унинг чақириқларини бажонидил амалга оширмоқда. Мен яқинда Сибирдаги корхоналарда ва қурилишларда бўлдим. Ишчилар, инженерлар, конструкторлар билан суҳбатлашдим, улар ғоят қаҳрамонона меҳнат қилаётганлигини кўрдим. Совет халқининг ижодий кучлари гуллаб-яшнамоқда. Совет халқи ўзининг буюк режаларини амалга оширишга қодир эканлигини бутун жаҳонга яна ва яна кўрсатади. **(Қарсаклар).**

(Давоми иккинчи бетда).

ЎЗБЕКИСТОН ССР ОЛИЙ СОВЕТИНИНГ VII СЕССИЯСИ

КОММУНИЗМ ҚУРУВЧИЛАРНИНГ МАРДОНАВОР ҚАДАМИ

КЕЧА СЕССИЯДА

25 декабрда эрталаб соат 10 да Тошкентда Ўзбекистон ССР Олий Советининг мажлислар залида бешинчи чақириқ Ўзбекистон ССР Олий Советининг еттинчи сессияси очилди.

Раис столи ёнида — Ўзбекистон ССР Олий Советининг Раиси депутат **М. М. Мусахонов** ва унинг ўринбосарлари депутатлар **С. В. Стародубцев, У. Ибадуллаева** ўтирибдилар.

Ҳукумат ложаларида Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиумининг аъзолари, республика министрлари ўтирибдилар. Сессия ишида КПСС Марказий Комитети Президиуми аъзолигига кандидат, Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари **Ш. Р. Рашидов,** Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети бюросининг аъзолари **Г. А. Габриельянц, Р. Қурбонов, Г. Ф. Наймушин, Ё. С. Насриддинова, А. Н. Рудин, И. И. Федюнинский,** Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг бюро аъзолигига кандидат **Қ. Муртазоев** иштирок қилмоқдалар.

Олий Советнинг Мажлислар залига халқ вакиллари билан бир қаторда жуда кўп меҳмонлар — саноат ва қишлоқ хўжалик ишлаб чиқаришининг новаторлари ва етакчи мутахассислари, министрликлар ва бошқармаларнинг раҳбар ходимлари, партия ва жамоат ташкилотларининг вакиллари келдилар.

Ўзбекистон ССР Олий Советининг Раиси депутат **М. М. Мусахонов** сессияни очади.

Сессия мажлис бошида Ўзбекистон ССР Олий Совети Мандат комиссиясининг раиси депутат **М. Ғуломовнинг** Ўзбекистон ССР Олий Советига янги сайланган депутатларнинг ваколатларини текшириб чиқиш натижалари тўғрисидаги докладини тинглади.

Олий Совет Мандат комиссиясининг докладини бир овоздан тасдиқлади ва қуйидаги сайланган депутатларнинг ваколатини тўғри деб топди: 161-Қудаш сайлов округидан **Р. Қурбонов,** 258-Кулчаби сайлов округидан **Н. Эсонтурдиев,** 265-Хайробод сайлов округидан **В. П. Виноградов.**

Сўнгра, Олий Совет сессиянинг қуйидаги кун тартибини бир овоздан тасдиқлади:

1. 1962 йилда Ўзбекистон ССР халқ хўжалигини ривожлантириш Давлат плани тўғрисида. (Бу масала Ўзбекистон ССР Министрлар Совети томонидан киритилади).

2. Ўзбекистон ССРнинг 1962 йилги Давлат бюджети тўғрисида ва 1960 йилги Давлат бюджетининг ижроси ҳақида. (Бу масала Ўзбекистон ССР Министрлар Совети томонидан киритилади).

3. «Ўзбекистон ССР судларининг судьялари ва халқ маслаҳатчиларини муддатидан илгари чақириб олиш тартиби тўғрисида»ги Қонун проекти тўғрисида. (Бу масала Ўзбекистон ССР Олий Советининг Қонун лойиҳалари тайёрлаш комиссияси томонидан киритилади).

4. Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиумининг Фармонларини тасдиқлаш. (Бу масала Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиуми томонидан киритилади).

Ана шу масалаларни кўриб чиқиш тартиби ҳам тасдиқланди.

Олий Совет сессияси тасдиқлаган иш тартибига мувофиқ Ўзбекистон ССР Давлат план комиссиясининг раиси депутат **С. К. Зиёдуллаевнинг** «1962 йилда Ўзбекистон ССР халқ хўжалигини ривожлантириш Давлат плани тўғрисида»ги докладини ва республика Молия министри депутат **В. Муродхўжаевнинг** «Ўзбекистон ССРнинг 1962 йилги Давлат бюджети тўғрисида ва 1960 йилда Давлат бюджетининг ижроси ҳақида»ги докладини тинглади. Шунингдек Ўзбекистон ССР Олий Совети Бюджет комиссиясининг раиси депутат **Ғ. Ғ. Юсуповнинг** қўшимча доклади тингланди.

Тингланган докладлар юзасидан музокаралар бошланди.

Сессия республика ҳаётининг энг муҳим масалаларини ишчанлик билан муҳокама қилмоқда. Нотиқлар бирин-кетин минбарга чиқадилар. Уларнинг нутқи партиянинг XXII съезди қарорларини бажариш коммунизмнинг моддий-техника базасини тезроқ яратиш туйғулари билан тўлиб-тошган. Улар халқ хўжалиги ва маданиятнинг ҳамма тармоқлари ишини ҳар тарафлама анализ қилиб, етти йиллик суръатларини тезлаштиришнинг мавжуд ғоят катта имкониятларини кўрсатиб ўтмоқдалар, айрим министрликлар ва бошқармаларнинг ишларини қаттиқ танқид қилмоқдалар, янги резервларни очиб ташламоқдалар, бу резервлардан яхшироқ фойдаланиш юзасидан таклифлар киритмоқдалар. Биринчи мажлисда музокараларда депутат **Н. М. Муродов** (Тошбулоқ сайлов округи), депутат **П. О. Чекин** (Бахмал сайлов округи), Тошкент область ижроия комитетининг раиси **Х. Эргашев** сўзга чиқдилар.

* * *

Соат 16 да Ўзбекистон ССР Олий Советининг иккинчи мажлиси очилди.

Мажлисда кун тартибидаги дастлабки икки масала юзасидан музокаралар давом этди. Музокараларда депутат **К. Камолов** (Халқобод сайлов округи), депутат **Э. Ашуров** (Киров сайлов округи), Ўзбекистон ССР Халқ хўжалиги кенгаши раисининг ўринбосари **Н. П. Косенко,** Тошкент шаҳар ижроия комитетининг раиси **М. Р. Расулев,** депутат **С. Нуриддинов** (Бекобод шаҳар сайлов округи), Сурхондарё область ижроия комитетининг раиси **С. Н. Усмонов,** депутат **М. И. Кичанов** (Шўрчи сайлов округи), депутат **Г. И. Скоробогатов** (Янгичек сайлов округи), депутат **Д. Раҳимова** (Хонқа сайлов округи) сўзга чиқдилар.

Ўзбекистон ССР Олий Советининг навбатдаги мажлиси бугун — 26 декабрда бўлади.

Ўзбекистон ССР Олий Совети VII сессиясининг мажлислар залида.

И. Глауберзон фотоси.

ЎЗБЕКИСТОН ССР САНОАТИ ЕТТИ ЙИЛЛИКНИНГ УЧИНЧИ ЙИЛИ ПЛАНИНИ МУДДАТИДАН ИЛГАРИ БАЖАРДИ

Совет Иттифоқи Коммунистик партияси XXII съезди қабул қилган Программа — мамлакатимизда коммунизм қуришнинг улуғвор программасидан руҳланган Ўзбекистон ССР саноатининг ходимлари ўз социалистик мажбуриятларини бажардилар ва ишлаб чиқаришнинг умумий ҳажми бўйича ва маҳсулотларнинг кўпгина турлари бўйича 1961 йил планини муддатидан 6 кун илгари, 25 декабрда адо этдилар.

Пўлат, прокат ишлаб чиқариш, кўмир ва нефть қазиб чиқариш, электр энергияси ҳосил қилиш, центробеж насослар, ип йигириш машиналари, ички ва устки трикотаж, қаттиқ ва юмшоқ чарм товарлари, чарм пойафзал, пахта толаси, консервалар, кондитер моллари, ун, узум виноси ва бошқа бир қанча маҳсулотлар ишлаб чиқариш йиллик плани муддатидан илгари бажарилди.

Йил охиригача пландан ташқари бир неча ўн миллион сўмлик турли маҳсулотлар ишлаб чиқарилади.

Ўзбекистон ССР Халқ хўжалиги кенгаши саноати планни муддатидан илгари бажарди. Бу системада корхоналарнинг ярмидан кўпроқ қисми ҳозирдаёқ 1962 йил ҳисобига ишламоқда.

Янги техника ва илғор технология процессларининг жорий қилиниши, ишлаб чиқариш операцияларини янада механизациялаш ва автоматлаш, кўпгина ишчилар, инженерлар ва техникларнинг рационализаторлик ҳаракатида кенг иштирок қилиши натижасида бу муваффақият қўлга киритилди.

Корхона коллективларининг планларни муддатидан илгари бажариш учун социалистик мусобақаси кенг авж олди. Ўзбекистон металлургия заводи, «Узбекуголь» комбинати, Тошкент ТЭЦи, Фарҳод ГЭС, «Красний двигатель» заводи, Қўқон ва Самарқанд суперфосфат заводлари, Фарғона, Андижон ва Янгийўл гидролиз заводлари, Ванновск ва Фарғона нефтни қайта ишлаш заводлари, «Термезнефть» бошқармаси, Оҳангарон цемент заводи ва бошқа кўп корхоналар катта ютуқларга эришдилар.

Республика саноатида 1961 йилда машиналар, материаллар ва бошқа буюмларнинг жуда кўп янги хилларини ишлаб чиқариш ўзлаштирилди. Кенг истеъмол товарларининг хили кўпайтирилди, уларнинг сифати яхшиланди. Меҳнат унумдорлигини ошириш ва маҳсулот таннархини камайтиришнинг план топшириқлари бажарилди.

Ўзбекистон саноат корхоналарининг ходимлари етти йиллик планни муддатидан илгари бажариш учун социалистик мусобақани тобора авж олдирмоқдалар. (ЎзТАГ).

Темир йўлчилар ғалабаси

Саноат корхоналари ва далаларимизда етиштирилган маҳсулотлар ва хом ашёни тезроқ ташиш учун курашаётган Тошкент темир йўли коллективи катта ғалабага эришди: етти йилликнинг учинчи йили юк ортиш плани муддатидан олдин бажарилди.

Йил охиригача планга қўшимча минглаб тонна кўмир, нефть маҳсулотлари, металл, қишлоқ хўжалиги ва бошқа хил халқ хўжалиги юклари ташиб берилади. Ҳаракатдаги составлардан рационал фойдаланиш натижасида юк вагонлари обороти топшириққа нисбатан бир соатдан кўпроқ тезлашди. Йил бошидан бери оғир юкли поездларда нормадан ташқари 10 миллион тоннадан кўпроқ юк ташилди. Юкларни зичлаб ортиш натижасида 14 минг вагон тежалди.

Қ. ХЎЖАЕВ,
Тошкент темир йўли бошқармаси юк ташиш хизматининг бошлиғи.

Н. С. ХРУШЧЁВ НУТҚИ

(Давоми. Боши биринчи бетда).

Партия, барча совет кишилари қишлоқ хўжалигини ривожлантириш планларининг бажарилиши тўғрисида алоҳида ғамхўрлик қилмоқдалар. Бу табиий бир ҳолдир. Чунки, совет халқининг фаровонлиги қишлоқ хўжалик маҳсулотлари етиштириш билан бевосита боғлиқдир. Қишлоқ хўжалиги соҳасида партия XXII съезди белгилаган марраларни эгаллаш учун анчагина қийинчиликларни енгишимиз керак.

Шунинг учун ҳам КПСС Марказий Комитети Президиуми съезддан кейиноқ дарҳол қишлоқ хўжалик ходимларининг зона кенгашларини ўтказиб, қишлоқ хўжалик маҳсулотлари етиштиришни кўпайтиришнинг конкрет йўлларини белгилаб олишга қарор берди. Бундай кенгашлар Тошкентда, Целиноградда, Новосибирскда, Хабаровскда, Москвада, Свердловскда бўлиб ўтди.

Сизнинг кенгашингизнинг иши ҳам қишлоқ хўжалиги соҳасидаги сира кечиктириб бўлмайдиган вазифаларни ҳал қилиш мақсадидаги ғамхўрлик руҳи билан суғорилган. Бу ерда 12 мингдан ортиқроқ киши — колхозчилар, совхозларнинг ишчилари, колхоз раислари ва совхоз директорлари, олимлар, қишлоқ хўжалиги мутахассислари, партия, совет ва комсомол ташкилотларининг раҳбарлари қатнашмоқдалар.

Кенгаш қатнашчилари орасида бу йил ғалла, гўшт, сут ва бошқа қишлоқ хўжалик маҳсулотлари етиштиришни кўпайтиришда жуда катта муваффақиятларга эришган анчагина колхозчилар ва совхоз ишчилари бор. Совет Иттифоқи Коммунистик партияси Марказий Комитети ва Совет ҳукумати номидан, қадрли ўртоқлар, сизларга самимий салом топшириб, 1962 йилда янги, тағин ҳам каттароқ ютуқларга эришувингизни тилайман. (Гулдурос қарсаклар).

Бундан бир йилча муқаддам худди мана шу залда Украина Коммунистик партияси Марказий Комитетининг Пленуми бўлиб ўтган эди. Ўшанда Украина Коммунистик партияси Марказий Комитети ва республика Министрлар Советининг раҳбарлари, кўпгина партия ва совет ташкилотлари қишлоқ хўжалигига раҳбарлик қилишдаги жиддий камчиликлари учун, ғалла етиштириш ва уни давлатга сотишни камайтириб юборганликлари учун кескин ва адолатли танқид қилинган эди.

Украина коммунистлари шаънига шуни айтиш керакки, улар бу танқидни тўғри қабул қилиб олдилар, қийинчиликларни енгишга астойдил киришдилар. Украина Коммунистик партияси Марказий Комитети ва республика Министрлар Совети, колхоз ва совхозларнинг партия ҳамда комсомол ташкилотлари, колхозчилар ва совхоз ишчилари яхши ишладилар. Украинанинг меҳнаткашлари коммунизм қурилишига муносиб ҳисса қўшдилар. (Қарсаклар).

Колхоз ва совхозлар 1961 йилда кузги буғдой, нўхат, қанд лавлаги ва бошқа экинлардан яхши ҳосил етиштирдилар, давлатга ғалла сотиш плани анча ортиғи билан бажарилди. Кейинги йилларда давлатга қуйидаги миқдорда дон сотилди:

1956 йилда — 322 миллион пуд
1957 йилда — 438 миллион пуд
1958 йилда — 553 миллион пуд
1959 йилда — 451 миллион пуд
1960 йилда — 359 миллион пуд
1961 йилда — 786 миллион пуд

Украина бутун тарихи мобайнида ҳеч қачон бу йилгидек кўп ғалла сотмаган эди. (Қарсаклар). Украин халқининг ғалла ва бошқа қишлоқ хўжалик маҳсулотлари етиштиришни кўпайтириш учун қилган қаҳрамонона меҳнатига Совет Иттифоқи Коммунистик партиясининг XXII съездида юксак баҳо берилди. (Давомли қарсаклар).

Шу минбардан туриб Украинанинг колхозчиларига, совхозларининг ишчиларига, қишлоқ хўжалиги мутахассисларига, партия ва совет ташкилотларининг раҳбарларига, республиканинг барча меҳнаткашларига уларнинг астойдил меҳнат қилганликлари учун, ғалла етиштириш ва уни давлатга сотишдаги муваффақиятлари учун тағин бир марта ташаккур изҳор қилишга руҳсат этгайсиз. (Давомли қарсаклар).

Республикадаги барча областларнинг меҳнаткашлари бу катта ғалабага ўз ҳиссаларини қўшдилар.

КПСС Марказий Комитетининг январь Пленумида ва Украина Компартияси Марказий Комитетининг пленумида Полтава область партия ташкилотининг иши қаттиқ танқид қилинган эди. Область коммунистларига ва барча меҳнаткашларига тан бериб шуни айтиш керакки, улар ажойиб меҳнат қилдилар, ғалла ва бошқа қишлоқ хўжалик маҳсулотлари етиштириш ҳамда сотишни анча кўпайтирдилар. (Қарсаклар). Колхозлар ва совхозлар ҳосилдорлик жиҳатидан рекорд қўйилган 1955 йилда давлатга 44 миллион пуд ғалла сотган эдилар, 1961 йилда эса 80 миллион пуд ғалла сотилди. Бу катта ғалаба, ўртоқлар! (Қарсаклар).

Мен ғалла етиштириш ва уни давлатга сотишда бошқа областларнинг қишлоқ хўжалик ходимлари эришган муваффақиятларни ҳам қайд қилиб ўтишни истардим.

1961 йилда давлатга қуйидаги миқдорда дон сотилди:

Днепропетровск области	— 71 миллион 510 минг пуд
Кировоград области	— 66 миллион 400 минг пуд
Харьков области	— 60 миллион 860 минг пуд
Запорожье области	— 55 миллион 324 минг пуд
Одесса области	— 47 миллион 002 минг пуд
Николаевск области	— 44 миллион 888 минг пуд
Винница области	— 44 миллион 338 минг пуд
Херсон области	— 42 миллион 157 минг пуд
Донецк области	— 41 миллион 575 минг пуд
Черкасск области	— 40 миллион 277 минг пуд
Луганск области	— 40 миллион 109 минг пуд
Хмельницкий области	— 30 миллион 082 минг пуд
Сумский области	— 26 миллион 830 минг пуд
Киев области	— 23 миллион 727 минг пуд

Бу, дастлабки муваффақиятлар эканлигини ўзингиз тушунарсиз деб ўйлайман. Ҳали энг асосий ишлар олдинда турибди. Лекин шу нарса муҳимки, қишлоқ хўжалик ходимлари бундан кейин ҳам дон етиштиришни кўпайтиришнинг негизи бўлиб хизмат қиладиган экинлар қайси экинлар эканлигига ишонч ҳосил қилдилар.

Экин майдонларининг структураси жиддий суратда яхшилана бошлаганлиги учун ҳам республика колхоз ва совхозларида 1961 йилда бу ютуқлар қўлга киритилди. Маккажўхори, нўхат ва бошқа қишлоқ хўжалик экинларини парвариш қилишнинг илғор усулларини пропаганда қилиш соҳасида катта иш қилинди. Илғор тажрибалар ишлаб чиқаришга қатъият билан жорий қилинмоқда. Бу иш ўзининг ижобий натижаларини берди.

Кейинги йилларда маккажўхори дони сотиш қанчалик кўпайганлигини қуйидаги рақамлардан билиш мумкин:

1959 йилда — 20 миллион пуд
1960 йилда — 59 миллион пуд
1961 йилда — 179 миллион пуд

Биз республикада маккажўхори дони етиштириш ўсаётганлигидан мамнунмиз. Лекин, ўртоқлар, тўғрисини айтиш керакки, сизда маккажўхори ҳосилдорлиги ҳали паст.

Совет Иттифоқи Коммунистик партияси Марказий Комитетининг январь Пленумида Украина партия ташкилоти олдига ёғингарчилик кўпроқ бўладиган районларда 3 миллион гектар майдонда гектаридан 50 центнердан маккажўхори дони олиш вазифаси қўйилган эди.

Сизлар бу вазифани бажара олмадингиз, 3 миллион гектар майдонда гектаридан 50 центнердан маккажўхори дони етиштириш юзасидан олган мажбуриятингизни адо этмадингиз.

Хўш, реал бўлмаган, оширилган мажбурият олинганмиди? Ўртоқлар, бу масалани ўртага ташлаш ва тушунтириб бериш керак. Олинган мажбурият реал эди. Бу мажбурият колхозлар ва совхозларнинг, Украина қишлоғидаги илғор кишиларнинг бой тажрибасига таяниб туриб олинган эди.

Аммо, Украина Коммунистик партияси Марказий Комитети ва республика Министрлар Совети, область партия комитетлари ва область ижроия комитетлари ўз олдиларига қўйилган вазифани уддалай олмадилар, кишилар бунга тайёрланмаган эди, маккажўхоридан мўл ҳосил етиштириш учун кураш кенг миқёсда олиб борилмади.

Сиз: нима бўлди, Хрушчев бизни бир минутгина олдин мақтаган эди, энди бўлса тағин танқид қиляпти, деб айтишингиз мумкин. Тўғри, ўртоқлар, КПСС Марказий Комитети сизларнинг ғалла тайёрлашдаги муваффақиятларингизга юксак баҳо берди. Биз сизларни қишлоқ хўжалиги ходимлари қилган яхши иш учун мақтадик ва бундан кейин ҳам мақтаймиз. Лекин, бу, камчиликлар учун масъулият сизнинг зиммангиздан соқит қилинади, деган гап эмас. Партия ўз имкониятларидан тўлатўкис фойдаланмаётган кишиларни танқид қилиб келди ва бундан кейин ҳам танқид қилаверади. Ҳамиша олға бориш, янги-янги довонларни ошиб ўтиш бизнинг шиоримиздир. Бизнинг бутун ҳаётимиз ҳаракатдадир. Шунинг учун совет экономикаси тўхтовсиз ривожланиши зарур. Бир жойда тўхтаб қолиш, ишлаб чиқаришни юксалтиришда олға ҳаракат қилишни тўхтатиб қўйиш — жамият ривожланишига, коммунистик қурилиш планларини амалга оширишга ғов солиш демакдир.

Биз бугунги муваффақиятлар билан кифояланиб қолмаслигимиз керак. Биз эртаги кунни кўришимиз, партия томонидан олдимизга қўйилган вазифаларни ҳал қилишга қандай киришишимиз ва қандай ҳал қилишимиз кераклигини тушунмоғимиз зарур. Эришилган ютуқлар бизнинг ғалабага бўлган иродамизни сусайтиришга йўл қўйиб бўлмайди. Аксинча, эришилган муваффақиятлар кишиларни илҳомлантирмоғи, уларни олға чорламоғи, қишлоқ хўжалигини ривожлантиришда янги катта марраларга эришишда пойдевор, таянч бўлиб хизмат қилмоғи керак. (Қарсаклар). Сиз қўлга киритган ютуқлар ғалла етиштиришни кўпайтириш масалаларида партиямиз йўлининг тўғрилигини тағин бир марта тасдиқлайди. Модомики, биз тўғри йўлда турган эканмиз, келинг, кишиларни тағин ҳам яхшироқ уюштирайлик, уларни мўлжалланган мақсад сари бошлайлик. Совет давлатига, халқимизга зарур миқдорда маҳсулот етиштириш даражасига эришайлик. (Қарсаклар).

Шунинг учун ҳам мен ўз сўзимда асосий эътиборни камчиликларни танқид қилишга қаратмоқчиман. Ахир, мен сизнинг ҳузурингизга ширин нутқлар сўзлаш учун келдимми? Сизлар ширин нутқларсиз ҳам яшайверасиз.

Мен сизларга яхши меҳнат қилганингиз, муваффақиятларингиз учун яхши сўз айтгани ва камчиликларингиз учун эса танқид қилгани келдим. Менинг хизмат мавқеим камчиликларни очиб ташлаш ва кўрсатиб бериш вазифасини зиммамга юклайди. Камчиликлар эса ташқаридан яхшироқ кўриниб туради.

Сизлар ўзингизни-ўзингиз танқид қилганингизда баъзан камчиликларга либерал муносабатда бўласиз. Мен эса бу камчиликларни кўпроқ очиб ташлайман. Одатда врач ўз қариндошини операция қилмайди, у бошқа врачнинг операция қилишини сўрайди. Ўртоқ Подгорний яхши доклад қилди, лекин мен ўртоқ Подгорнийнинг сўзидан кейин Украина далалари бўйлаб тағин бир марта кезиб чиқишни истайман. (Залда жонланиш. Қарсаклар).

Украина давлатга 786 миллион пуд ғалла сотди деб айтиб ўтилди. Бу жуда ёқимли. Мен Украинанинг раҳбарлари билан учрашганимда одатда, улар иккита рақамни: — 650-700 миллион рақамларини айтишарди-ю, 750 миллион пуд деган рақамни айтишга тиллари бормасди. 750 миллион рақамини айтиш учун уларга машқ қилишга тўғри келди. Ниҳоят, украиналиклар бу рақамни айтишдигина эмас, балки, ўз ваъдаларини шараф билан бажардилар: — давлатга қарийб 800 миллион пуд ғалла сотдилар. Бу яхши дебочадир. Дастлабки қадам қўйилди, энди ғалла етиштириш ва сотишни тағин ҳам кўпайтириш учун тўхтовсиз курашингиз.

Сизлар давлатга 786 миллион пуд ғалла сотиб, катта иш қилдингиз. Аммо, республиканинг колхоз ва совхозлари маккажўхори етиштиришда чинакам моҳирлик кўрастганларида, бундан ҳам кўпроқ дон сота олишлари мумкин эди.

Сиз ғаллани қайерлардан кам олганингизни айтмоқчиман. Мен умуман Украина кам ғалла сотди, деб таъна қилишни мутлақо хоҳламайман. Йўқ, сизлар йиғиштириб олинган ҳосилдан кўпгина ғалла сотдингиз, қўйилган вазифани бажаришга ҳалол қарадингиз.

Лекин, барибир, ғаллани кам олдингиз. Ўрмон-даштли ва ўрмонли областларни олиб кўрайлик. Ана шу зонада гектаридан 50 центнердан маккажўхори дони олиш тамомила мумкинлигига ҳаммангиз қўшиласиз. Илғор кишилар шундай ҳосил олмоқдалар ҳам. Сизлар Житомир областидан келган Надежда Григорьевна Загладанинг сўзини тингладингиз. Биз у билан кўпдан буён танишмиз. Бундан кўп йил муқаддам олимлар Украинанинг географик харитасида Белая Церковнинг жануброгидан чизиқ ўтказиб, ана шу чизиқнинг орқасида, яъни Белая Церковдан шимолда маккажўхори экиб бўлмайди, дейишди. Худди ўшанда мен ўртоқ Загладага Житомир областида маккажўхори экиб кўринг-чи, ўсадими ё йўқми, синаб кўринг деган эдим. Ўртоқ Заглада маккажўхори экиб, биринчи йили гектаридан 44 центнердан, кейин эса йил сайин 70-80 центнердан дон олмоқда. Менинг илтимосимга кўра бошқа ўрмонли областларда ҳам тажриба қилиб кўрилди. Маккажўхори ҳамма жойда ажойиб ҳосил берди. Биз илғор тажрибага таяниб, маккажўхори учун Белая Церковь районида тақиқ чизиғини ўчириб ташладик — маккажўхори шимолга силжиди. (Қарсаклар). Маккажўхори у ерда жуда яхши шароитда ўсди ва моҳир қўлларда ғоят юқори ҳосил берадиган бўлиб қолди. Чернигов областида Анна Васильевна Плюшч, Тернополь областида Евгения Алексеевна Долинюк, Киев областида Степанида Демидовна Виштаг ва бошқа мастерлар худди Полесьеда маккажўхоридан энг юқори ҳосил олаётганликлари тасодифий эмас.

Илғорлар жуда яхши ҳосил оляптилар, умуман областлар бўйича эса, яхши колхоз ва совхозлардагига нисбатан анча кам ҳосил олинмоқда.

Киев областини олиб кўрайлик. Бу ерда 100 минг гектар майдонда маккажўхори экилиб, гектаридан 38,8 центнердан дон олинди, ялпи ҳосил 24 миллион пуд бўлди. Агар область гектаридан 50 центнердан маккажўхори олганида, қабул қилинган мажбурият бажарилганида, ялпи ҳосил 31 миллион пуд бўлар эди. Шундай қилиб, сиз киевлик ўртоқлар, 7 миллион пуд ғаллани кам олдингиз.

П. Е. Шелест. Келгуси йилда оламиз.

Н. С. Хрушчев. 1961 йилда ололмаган ҳосилингизни кейин ололмайсиз.

Ўрмон-даштли ва ўрмон районларида маккажўхори донидан қанча ҳосил олинганлиги тўғрисидаги маълумотларни айтишга руҳсат бергайсиз. Ҳақиқатда олинган ҳосил ва ялпи ҳосил билан бир қаторда, агар гектаридан 50 центнердан олинганида қанча ҳосил кўтариш мумкинлигини кўрсатувчи рақамларни ҳам келтираманки, бундан, қанча ғалла олинмай қолганлиги равшан бўлади.

	Ҳосили дон учун йиғиштириб олинган маккажўхори майдони (минг гектар)	Гектаридан олинган ҳосил (центнер)	Ялпи ғалла ҳосили (миллион пуд ҳисобида)		
			Ҳақиқатда олинган ҳосил	Мажбуриятга кўра гектаридан 50 центнердан	Кам олинган ғалла (миллион пуд)
Киев области	100	38,8	24	31	7
Черновицк области	68	38,0	15	21	6
Кировоград области	310	34,3	65	95	30
Черкасск области	172	33,5	35	53	18
Полтава области	315	32,6	62	96	34
Станислав области	40	32,4	8	12	4
Закарпат области	26	31,3	5	8	3
Винница области	249	29,9	45	76	31
Сумск области	101	29,0	18	31	13
Чернигов области	80	28,5	14	24	10
Волин области	12	26,7	2	4	2
Тернополь области	95	26,3	15	29	14
Ровно области	26	24,9	4	8	4
Львов области	36	24,7	5	11	6
Житомир области	58	24,0	8	18	10
Хмельницкий области	139	21,8	18	42	24
Харьков области	297	20,9	37	91	54

Ўрмон-дашт ва ўрмон областлари 380 миллион пуд маккажўхори дони йиғиштириб олдилар. Гектаридан 50 центнердан ҳосил олинганда эса, ялпи ҳосил 650 миллион пуд бўлар эди. Демак, сиз ана шу зона бўйича 270 миллион пуд маккажўхори донини кам олдингиз.

Ерни ишлашга кўп меҳнат кетган: ер ҳайдалган, экин экилган, парвариш қилинган, йиғиштириб олинган. Қисқаси сиз гектаридан 50 центнердан маккажўхори дони олиш учун меҳнат қилдингиз. Лекин ишни пухта қилмадингиз ва шунинг оқибатидагина ана шу битта зонада 270 миллион пуд ғаллани қўлдан бердингиз. Бу 270 миллион пудни, топширилган 786 миллион пудга қўшиб кўрсангиз, Украина давлатга миллиард пуд ғалла сотиши мумкинлигини, тағин анчагина ҳосил чорвачиликнинг эҳтиёжи учун қолиши мумкинлигини кўрасиз. Ҳолбуки, бу ҳосилни қилинган меҳнатнинг ўзи билан шу ерларда олиш мумкин эди. Мана сизга резерв.

Резерв ўрмонли областлардан бошқа жойларда ҳам бор. Ҳеч ким жанубий дашт зонасида ҳамма нарса кўнгилдагидек, у томонда бунақангги нобудгарчилик бўлмади деб айтолмайди. Айрим колхозларни, совхозларни, бригадаларни, звеноларни олиб, анализ қилиб кўринг, резервлар жуда катталигини ўзингиз ҳам кўрасиз. Эҳтимол жанубий областларда ўн миллион пудлаб маккажўхори дони олинмай қолгандир.

Сизларда жанубда кўпгина колхоз ва совхозлар гектаридан 20-25 центнердан дон йиғиштириб олди. Айни вақтда 50 центнердан ва ундан ҳам зиёдроқ ҳосил олган хўжаликлар ҳам бор.

Сизларнинг ҳаммангиз ва даставвал, колхозларнинг, совхозларнинг, районларнинг раҳбарлари гап гектаридан 50 центнердан ҳосил олиш мутлақо реал эканлиги тўғрисида кетаётганлигини тушунишингизни истардим.

Мен Орёл область, Димитров районидаги «Красное знамя» колхозида П. Е. Сапунов биринчи марта маккажўхори экиб ажойиб ҳосил олганлигини бу йил эшитиб хурсанд бўлдим. У 1960 йилда гектаридан 1015 центнердан силосбоп маккажўхори етиштирди. Мен ўртоқ Сапуновни Воронежда учратиб, маккажўхорини дон учун экишни сўрадим. У бу йил 50 гектар ерга «буковинский I» гибридини экиб, гектаридан 62 центнердан маккажўхори дони олди.

Ўртоқ Сапунов думбул сўтаси билан 1218 центнердан силосбоп кўкпоя олганлигини ҳам айтиб ўтиш керак. У силос бостириш учун «одесская 10» сортини эккан. Мен ҳатто шубҳаланиб бу сорт чиндан ҳам сўта бердими, деб сўрадим. Ўртоқ Сапунов: ҳа, шундай деди. Унинг гапига ишонмасликка ҳеч қандай асосим йўқ. Чунки, шунга ўхшаш шароитда «одесская 10» сорти яхши сўта берганлигини ўзим кўрдим. Калиновка қишлоғида 1955 йилда шу сорт маккажўхори экилган эди. Мен ўша вақтда қишлоққа тахминан октябрнинг ўрталарида отпускага келганимда колхозчилар маккажўхорини донга йиғиштириб олаётган эдилар. Мен бу кечпишар сорт мутлақо пишган сўта берганлигини кўриб, ҳайрон қолган эдим. Гектаридан 80 центнердан дон олинган эди.

Калиновка қандай жой деб ўйлайсиз? Калиновка Сумск ва Чернигов областлари билан ёнма-ён жойлашган. Бу — сизнинг ўрмонли областларингизда учрайдиган типик қишлоқдир. Агар у ерда гектаридан 60—80 центнердан маккажўхори дони олинаётган экан, нега сизлар 25-30 центнердан ҳосил беряпсиз?

Бу танқид билан сизнинг ўрмонли областларингизда ҳам маккажўхорига бўлган ишончингизни мустаҳкамламоқчиман, украиналик ўртоқлар, сизларни танқид қилиш билан бирга мен қўшниларингиз — белорусларга ҳам қараб қўймоқдаман. Бу ерда Белоруссия КП Марказий Комитетининг биринчи секретари ўртоқ К. Т. Мазуров ўтирибди, у мен Украинанинг ўрмонли областларини танқид қилар эканман, гўё Белоруссия тўғрисида ҳам гапираётганлигимни тушуниб олаётган бўлса керак. У бу гапларни дилига маҳкам тугиб олсин. Январнинг бошида мен Белоруссияга бораман, биз у ерда ҳам шу масалалар юзасидан юракдан гаплашиб оламиз. (Залда жонланиш).

Маккажўхори тўғри парвариш қилинса, ўрмонли областларда гектаридан 50 центнердан кам дон олинмайди. Сиз сўтани олиб, унда нечта дон борлигини ҳисоблаб чиқинг, тортиб кўринг, ўсимликнинг тупини ва сўтасини ҳисоблаб чиқинг, ўшанда бунга ишонч ҳосил қиласиз. Маккажўхори ўзининг биологик хусусиятлари жиҳатидан бундан кам ҳосил бериши мумкин эмас.

Бу, илғор хўжаликлар ва районларнинг тажрибасида яна бир марта кўрилди. 1961 йилда Киев область Кагарлик районида гектаридан 50,1 центнердан ҳосил олинди. Ўртоқлар, бу ҳосил 3929 гектар майдондан олинди! Шу райондаги «Коммунар» колхози гектаридан 64,1 центнердан; шу райондаги «Червоний Жовтень» колхози 63,2 центнердан, Кировоград область Хмелев районидаги Чапаев номли колхоз 55 центнердан; шу райондаги «Украина» колхози 52 центнердан; Киев область, Старченко районидаги Жданов номли колхоз 75 центнердан; Львов область, Перемишлян районидаги Жданов номли колхоз 101 центнердан маккажўхори дони олди.

Мен бошқа хўжаликларни айтиш имкониятига эга эмасман. Республикада ҳаммаси бўлиб 48 совхоз ва 201 колхоз гектаридан 50 центнердан ортиқ маккажўхори дони олди.

Бу мисоллар гектаридан 50 центнердан маккажўхори дони олиш бажарилиши мумкин бўлган вазифа эканлигини тасдиқлайди.

Маккажўхоридан мўл-кўл ҳосил етиштириш учун курашда сизлар, ўртоқлар, анча юқорироқ даражага ўтишингиз керак. Биз сизларнинг илғор звено бошлиқларингизнинг муваффақиятларидан қувонамиз, Е. И. Гулий, Н. Г. Заглада, Ю. Ю. Питра, А. В. Плюшч, Е. А. Доленюк, Е. В. Блажевский, С. Д. Виштак, А. М. Ладани, О. К. Диптан ўртоқлар сингари ва бошқа жуда кўп мастерларнинг номлари билан фахрланамиз.

Эндиликда эса Украина ва бутун совет халқи областлар бўйича маккажўхоридан умуман мўл ҳосил етиштирилганлиги билан фахрланадиган вақт келди. Сизлар маккажўхоридан энг юқори ҳосил олиш учун курашда бутун мамлакатга намуна кўрсатишингиз керак. Украина колхоз ва совхозларининг маккажўхори етиштиришдаги иши звенолар ва бригадаларнинг рекорди билан эмас, балки катта майдонларда мўл ҳосил етиштирилиши билан характерланиши лозим.

Илғор звенолар ва бригадалар — албатта булар бизнинг мўл ҳосил етиштириш учун курашдаги машъалаларимиздир. Бундай илғорлар бор, бундан кейин ҳам бўлади, уларга шон ва шарафлар бўлсин. (Қарсаклар). Лекин бошқа хўжаликларни ҳам ана шу машъаллар даражасига кўтариш зарур. Бир-икки йил ичида Кировоград шимолида жойлашган барча областлар ҳар гектар ердан 50 центнердан ва ундан ҳам кўпроқ маккажўхори дони олишга эришсалар жуда яхши бўлур эди. Мен бунга эришиш мумкин деб ўйлайман, лекин ўртоқлар, битта шарти бор, агар биз кишиларни уюштира билсак, уларга ўргата олсак уларни руҳлантириб, улуғвор ишларга бошлаб борсак, бунга эришоламиз.

У ёки бу область колхоз ва совхозлари гектаридан 50 центнердан маккажўхори дони олиш учун курашиб, 30 центнердан ёки черниговликлар сингари 28 центнердан ҳосил олишган экан, бунга маккажўхори айбдор эмас. Айбдорларни ўз орангиздан, юқори ҳосил олиш учун зарур бўлган барча ишларни қилмаган раҳбарлар орасидан қидиринг. Хрушчевга гапириб кетавериш осон, у Москвадан келган, олдимизга вазифа қўйиб қайтиб кетаверади, бизга эса ишлашга тўғри келади дейдиган кишилар ҳам топилиб қолса керак.

Бу тўғри, ҳақиқатан ҳам ишлаш керак. Гап сотиб, қўлингни пахса қилаверганинг билан бўлмайди, кадрларни танламасанг, уларни ўрганмасанг ишни барбод қиласан. Эртакда аҳмоқ Иван семурғ ушлаб олган дейилади. Иван аҳмоқ эмас экан, у семурғни қандай ушлашни билади, шунинг учун ҳам уни ушлаб олган. Ўзини ақлли деб ҳисоблаган Иваннинг акалари аҳмоқ бўлиб чиқади. Маккажўхори ҳам шу семурғга ўхшаган нарса. Бу қушни ушлай билиш керак, яъни маккажўхори етиштиришни ўрганиб олиш лозим. Миллионлаб кишилар бу фанни ўргана оладилар, уни қанчалик тезроқ ўргансак, қишлоқ хўжалик маҳсулотларини мўл-кўл қилишга шунчалик тез эришамиз.

Республика ва областларнинг раҳбарларидан кишиларни танлаш, у ёки бу район нима учун маълум миқдорда дон етиштира олмаганлигини текшириш талаб қилинади. Агар киши яхши тушуниб етмаган экан, бундай ҳолда унга ўргатиш, келгуси йилда ҳамма ишни кўнгилдагидек бажариб, мўл ҳосил йиғиштириши учун унга ёрдам бериш керак. Агар у умуман ишга расмий муносабатда бўлса, ўқиш-ўрганишни истамаса, кичик ютуқлар билан кифояланса, бундай раҳбарни қулогидан чўзиб, бир четга чиқариб қўйиш, унинг ўрнига бошқа, муносиб кишини тайинлаш керак. Хуллас, кимки янгилик, прогрессив усуллар учун курашишни истамаса, кимки жон дили билан ишламаса, ўзига топширилган иш учун бутун ғайратини сарфламаса, ўрнини бошқаларга, муносиб ўртоқларга бўшатиб бериши керак. Бизнинг одамларимиз кўп, хўжаликка раҳбарлик қилишни ишониб топшириб қўйсак бўладиган одамларимиз бор. (Қарсаклар).

Биз маккажўхорини ўриб-йиғиб олишни механизациялашга алоҳида эътибор беришимиз лозим. Механизациялаш — ҳозир мўл ҳосил учун, молларга арзон ем-хашак етиштириш учун, демак, арзон гўшт ва сут етиштириш учун курашда асосий масаладир. Қўл меҳнати сарфлаш билан кичик-кичик майдонлардагина юқори ҳосил олиш мумкин. Бизда эса 10 миллионлаб гектар ерларга маккажўхори экилади. Шунинг учун ҳам энг яхши механизаторларнинг тажрибасини ўрганиб олиш лозим. Тажрибасини ўргансак арзийдиган кишиларимиз бор. Бу ерда кўпгина ажойиб кишилар сўзга чиқишди. Александр Васильевич Гиталовни мен кўп йиллардан буён биламан. Бир вақтлар у оддийгина Сашко эди, ҳозир эса ҳурматли киши, ҳамма ҳурмат қиладиган Александр Васильевич бўлиб қолди. Бу киши Украинанинг ва бутун Совет Иттифоқининг фахридир. (Қарсаклар).

Америка Қўшма Штатларига бориб, маккажўхорини механизация ёрдамида етиштириш тажрибасини ўрганиб келиш учун одам танлаганимизда хато қилмаганимиздан хурсандман. Ўртоқ Гиталов топшириқни шараф билан бажарди, кўп нарсани ўрганди, ҳозир эса олган билимини муваффақиятли қўлланибгина қолмай, балки бошқаларни ҳам ўқитмоқда. У Совет Иттифоқининг турли районларига бориб келди, ҳамма ерда унинг минглаб шогирдлари бор. Эндиликда америкаликларнинг ўзлари ҳам Гиталовдан жон-дил билан ўрганишади, унинг тажрибаси билан танишиш учун ҳузурига келишди.

Сизлар Кубан механизатори ўртоқ В. А. Светличнийнинг сўзини эшитдингиз. У қўл меҳнати сарфламасдан, қанд лавлаги етиштиради. Менга Черкасский область Жашковский районидаги «Большевик» колхозининг аъзоси ўртоқ В. Д. Мельник механизация ёрдамида қанд лавлаги етиштиришнинг ҳақиқий устаси, деб айтишди. Ўртоқ Мельник 60 гектар ерда қўл меҳнати сарфламай қанд лавлаги етиштирган. У гектаридан 342 центнердан ҳосил олган. Бир центнер қанд лавлаги етиштириш учун 17 минут сарфланган, таннархи эса 28 тийинга тушган. Бу ерда Кировоград область «Украина» колхозининг механизатори ўртоқ В. П. Мельниченко ҳам сўзга чиқиб, ўз тажрибасини айтиб берди.

Бу кишилар юксак меҳнат унумдорлиги сари йўл очмоқдалар, улардан ўрганиш, уларнинг тажрибасини ишлаб чиқаришга жорий қилиш лозим.

Мамлакатимизда механизация мактаблари кўп. Уларда ўн минглаб кишилар ўқимоқда. Бу билим юртлари ёшларни нималарга ўргатаётганлиги билан ҳам қизиқиш керак. Биз ўртоқ Гиталовдан ва бошқа илғорлардан ўрганишга чақирамиз, билим юртлари эса, эҳтимол, бундан 15 йил муқаддам тасдиқланган программа асосида ишлаётгандир. Кишилар билим юртини тамомлаб, қишлоқ хўжалигида ишлаш учун борадилар, уларни эса яна қайта ўқитишга тўғри келади. Кадрларни бу тарзда тайёрлаш ярамайди. Гиталов, Мануковский, Светличний, Мельник, Мельниченко ва бошқа илғор механизаторларнинг тажрибаси асосида дарсликлар тузиш керак, бундай дарсликдан кишилар янгиликни топишади, илғор усулларни ўрганишади. Эски кадрларимизни ҳам қайта ўқитиш керак. Шуниси муҳимки, билим юртлари мамлакатимизнинг илғор механизаторлари фойдаланаётган янги машиналар, қуроллар ва бошқа техника воситаларига эга бўлсин.

Сизларнинг кўпларингиз иккинчи жаҳон уруши жангчилари бўлгансиз, жангларда қатнашгансиз жанг майдонларида қаҳрамонлик кўрсатгансиз. Ҳужумга тайёргарлик вақтида энг аввал кишилар ўқитилишини яхши биласизлар. Генераллар, офицерлар жангчиларни қўйилган вазифани ҳал қилишга сабот билан ўргатадилар. Агар улар ана шундай ишларни қилишмаса, жанг олдидан қўшинларни тайёрлашмаса, жанг вақтида энг талантли саркарда ҳам ҳеч нарса қила олмайди. Жанг бошланганда эса, унинг муваффақиятини душман билан бевосита курашадиган жангчилар ҳал қилади.

Қишлоқ хўжалигида ҳам худди шундай. Кишилар олдиндан ўргатилмаса, йўл қўйилган хатони экиш-тикиш ишлари ва бошқа ишлар қизғин бораётган пайтда тузатиш қийин бўлади.

1962 йил яқинлашиб қолди. Ҳозир техника, уруғлик, ўғитни тайёрлаб қўйиш, кадрларни ўқитиш керак. Кишиларни қандай тайёрласангиз натижа ҳам шундай бўлади. Экиш-тикиш бошланганда сеялкани, квадрат-уялаб экиш усулини ўрганишга фурсат бўлмайди. Раҳбар далама-дала юриб, фақат: «Бўш келма, ҳа, қани, ишни тезлат!» деб қичқириши мумкин, холос. Бу вайсақиликдир. Ишни тезлат деганининг маъноси нима? Бу — ерни ўз вақтида ҳайдаш, экишга тайёрлаш, яхши уруғликка ва ўғитга эга бўлиш демакдир. Бу ишлар сиҳрли таёқчани силкитиш билан бўлавермайди. Фақат яхши тайёргарлик кўрилгандагина ҳужумга ўтиш ва ғалабага эришиш мумкин.

Кадрларни танлаш ва ўқитиш масъулияти энг аввало район партия комитетлари ва район ижроия комитетлари, колхоз ва совхозларнинг раҳбарлари зиммасига тушади. Лекин республика ташкилотлари ҳам бунинг учун тўла жавобгардирлар. Украина КП Марказий Комитети ва республика Министрлар Совети ҳар бир областдаги ишнинг аҳволини диққат билан ўрганиб чиқишлари, область раҳбарлари қўйилган вазифани ҳал қила оладиларми йўқми, эканлигини республика органлари томонидан уларга қандай ёрдам кўрсатилиши зарурлигини, ана шуни кўра билишлари керак. Область раҳбар ходимларининг ишига уларнинг районларда кадрларни танлаш, тарбиялаш ва жой-жойига қўябилишларига қараб, район раҳбарларининг ишига эса, уларнинг колхоз ва совхозларда кадрларни танлаш, ўргатиш ва жой-жойига қўябилишларига қараб баҳо бериш лозим.

Кадрлар танланса ва ўқитилса — иш яхши кетади. Кишиларни яхши тайёрламаганлар эса колхоз ва совхозлар нима учун ваъда қилган ҳосилни ололмаганликларига яна баҳона қидиришга тушадилар.

Тўғри, баъзи ўртоқлар ҳосилдорлик юзасидан планнинг бажарилмай қолиши сабабларини жуда моҳирлик билан тушунтирадиган бўлиб қолишган. Бир томондан ёмғир бўлди, дейишади, иккинчи томондан ёмғир ёғмай қўйди, қурғоқчилик бошланди. Ўрим-йиғим вақтида яна ёғингарчилик бўлди, ва ҳоказо деб баҳона қилишади. Область партия комитетлари секретарларидан бири маккажўхоридан кам ҳосил олинганлиги сабабини худди шу тарзда тушунтирди. Мен унинг фамилиясини айтиб ўтирмайман, у бу постда ишлаётган янги ходимдир. У шундай деди: маккажўхоридан шунинг учун ҳам кам ҳосил олдикки, олдин ёмғир ёғиб берди, далага чиқишнинг иложи бўлмади натижада биз маккажўхорини кеч экдик, кейинчалик қурғоқчилик бўлди, маккажўхори яхши ўсмади.

Келинглар, ишимизнинг барбод бўлганлигини тушунтириш учун баҳона қидириш «санъати»дан воз кечайлик, яхши тайёргарлик кўрган, маккажўхорини жон-дилидан севган, илғор кишиларнинг тажрибасини сабот билан ўрганган киши маккажўхоридан ажойиб ҳосил етиштирди. Шунинг учун ҳам мен сизларни 1962 йилда маккажўхоридан мўл ҳосил олиш учун курашда, бинобарин, дон, гўшт, сут ва бошқа маҳсулотлар етиштиришни кўпайтириш учун курашда ҳал қилувчи ютуқларни қўлга киритишда барча чораларни кўришга чақираман.

Украина гўшт етиштиришни кескин кўпайтириши мумкин ва лозим

Ўртоқлар! Ҳозир барча қишлоқ хўжалик ходимларининг эътибори гўшт етиштиришни тезроқ кўпайтиришга қаратилиши лозим. Бизда гўшт ҳозирча етишмаётир. Шу сабабли ҳар бир колхоз ва совхоз ўз имкониятларини синчиклаб ўрганиб чиқиши ва гўшт етиштиришни анча кўпайтирмоқ учун конкрет чораларни ишлаб чиқиб, амалга ошириши мутлақо зарур.

Ўтган йил Украина Коммунистик партияси Марказий Комитетининг Пленумида гўшт етиштиришни кўпайтиришни ҳисобга олиб, қанча ем-хашак етиштирилиши ва экин майдонининг структураси қандай бўлиши кераклигига доир ҳисоблар айтиб берилган эди. Шу масалага яна бир марта тўхталиб ўтмоқчиман.

Украинада 33 миллион 912 минг гектар, шу жумладан колхоз ва совхозларда 31 миллион 862 минг гектар ҳайдаладиган ер бор. Колхозчилар, ишчилар ва хизматчиларнинг томорқа участкалари билан банд бўлган шундай ерларни бу ҳисобдан чиқариб юбордим. Биз етиштириладиган гўшт ва сутнинг миқдорини колхоз ва совхоз ерларини мўлжаллаб ҳисоблашимиз ва белгилашимиз зарур. Колхоз ва совхозлар товар маҳсулот етиштириб берувчи асосий хўжаликлардир. Масалан, сизларнинг республикангизда 1961 йилда тайёрланган гўштнинг 86 процентини колхоз ва совхозлар, фақат 14 процентини эса бошқа категориядаги хўжаликлар етиштириб берди. Колхоз ва совхозлар мамлакатни ғалла, гўшт, сут ва бошқа озуқа маҳсулотлари билан боқаётир. Шу сабабли мен фақат колхоз ва совхозлардагина етиштирилиши лозим бўлган гўшт ҳақида гапираман.

Нега шундай писанда қилиш керак бўлиб қолди? Бунинг сабаби шуки, баъзи раҳбарлар гўшт етиштириш тўғрисида ҳисоб бериш керак бўлиб қолганида улар одатда хўжаликларнинг ҳамма категорияларига доир маълумотларни айтадилар-у, колхоз ва совхозларда қанча гўшт етиштирилгани тўғрисида оғиз очмайдилар. Бизга гўшт тўғрисидаги статистика эмас, балки гўштнинг ўзи керак. Хўжаликларнинг ҳамма категориялари бўйича ҳам ҳисоб-китоб керак, албатта. Лекин энг муҳими — колхоз ва совхозларда гўшт етиштиришдир.

Кенгаш арафасида мен республика ва областларнинг раҳбар ходимлари билан суҳбатлашдим. Ўртоқлар менга гўшт етиштириш тўғрисидаги маълумотларни айтиб беришди. Улар ҳайдаладиган ерларнинг ҳар 100 гектарига ҳисоблаганда 75 центнердан ва яроқли бошқа ерларнинг ҳар 100 гектарига ҳисоблаганда 16 центнердан гўшт етиштириш даражасига ҳар қайси область қайси муддатларда етиб олиши кераклиги тўғрисида қилинган ҳисобларни айтиб бердилар.

Лекин биз бу масалага аниқлик киритишимиз зарур. Мен Қўриқ ўлкадаги кенгашда 75 ва 16 рақамларини айтган вақтимда, бу рақамлар мамлакат учун ўртача кўрсаткич эканлигини гапириб ўтган эдим. Ҳамма колхозларни, совхозларни, районларни, областларни ва республикаларни шу кўрсатгичга тенглаштириш нотўғри бўлур эди. Кўп районлар мамлакатдаги бу ўртача кўрсаткичга қараганда анча кўпроқ гўшт етиштириб берадиган бўлишлари лозим.

Украина, Молдавия, Болтиқ бўйи республикалари, Белоруссия, Россия Федерациясининг кўпгина область ва ўлкалари мана шундай районлар қаторига киради. Шу сабабли сизлар 75 ва 16 рақамларига ёпишиб олмай, балки ўз имкониятларингизни синчиклаб ўрганиб, ҳисоблаб чиқинглар ва Украина бу кўрсаткичлардан анча ошиб кетиши мумкинлигини кўрсатинглар.

(Давоми учинчи бетда)

Н. С. ХРУШЧЕВ НУТҚИ

(Давоми. Боши 1 ва 2- бетларда)

Чамамда сизларни икки зонага—Ўрмондашт ва Ўрмонлиқ ерлар зонасига ҳамда қурғоқчилик бўладиган Жанубий зонага бўлиш керак. Шу зоналарнинг ҳар қайсиси учун гўшт етиштириш соҳасида ўз кўрсаткичларини белгилаб бериш керак.

Ўрмондашт ва ўрмонлиқ ерлардан иборат бўлган областларни олиб кўрайлик. Киев, Полтава, Черкасск, Кировоград, Харьков, Винница, Хмельницкий, Житомир, Суми, Чернигов, Тернополь, Ровно, Львов, Волин, Станислав, Черновици, Закарпат областлари шундай областлар қаторига киради.

Бу областлардаги колхоз ва совхозларнинг тахминан 20 миллион гектар ҳайдаладиган ери бор. Бу ерлар республикадаги жами ҳайдаладиган ерларнинг қарийб учдан икки қисмини ташкил қилади. Бу областлар сер нам, иссиқлиги етарли ҳамда маккажўхори, қанд лавлаги, нўхат етиштириш учун, чорвачиликни тез ривожлантирмоқ учун қулай бўлган зонадир. Бу зонадаги колхоз ва совхозларнинг ҳайдаладиган ерларнинг ҳар 100 гектарига ҳисоблаганда сўйилган вазнда 150 центнердан ёки гектар бошига 1,5 центнердан гўшт етиштириб бериш имконияти бор.

Шунча миқдордаги гўшт олмоқ учун нима қилиш керак? Масалан, ҳайдаладиган ерларнинг ҳар 100 гектарига ҳисоблаганда маккажўхоридан фойдаланиб, мол гўшти ҳисобига 150 центнердан гўшт етиштирмоқ учун қанча ем-хашак керак бўлади?

Ўрмондашт районларида ва Ўрмонлик ерлар бўлган районларда ҳисоб-китоб учун гектар бошига сўталари билан бирга 500 центнердан силосбоп маккажўхори ҳосили етиштиришни асос қилиб олиш мумкин. Агар нисбатни тўртга бир қилиб олсак, яъни тўрт килограмм маккажўхори (думбил сўталари билан бирга бўлган маккажўхори поялари) бир озуқа бирлигига тенг келади, деб ҳисобласак, у ҳолда бир гектар маккажўхори 125 центнер озуқа бирлиги беради. Сўйилган вазнда ҳисоблаганда бир килограмм гўшт етиштирмоқ учун 12 озуқа бирлиги керак бўлади. Шундай қилиб, бир гектар маккажўхори 10 центнер гўшт беради. Маккажўхоридан фойдаланиб 75 центнер гўшт етиштирмоқ учун 7,5 гектар ерга маккажўхори экиш керак. 150 центнер гўшт етиштиришга кифоя қиладиган ем-хашак олмоқ учун эса ҳайдаладиган ҳар 100 гектар ернинг 15 гектарига маккажўхори экиш ва, юқорида айтиб ўтилганидек, думбил сўталари билан бирга ҳисоблаганда 500 центнер силосбоп маккажўхори олиш керак.

Лекин колхоз ва совхозлар фақат мол гўшти етиштириш билангина ва фақат маккажўхори силоси тайёрлаш билангина кифояланмайдилар. Бу зонада чўчқаларни, паррандаларни боқиб семиртирмоқ учун яхши имкониятлар бор. Шу сабабли мен бошқа бир вариантни — шунда ҳам, ҳар 100 гектар ерга ҳисоблаганда 150 центнердан гўшт етиштириш вариантини асос қилиб оламан, лекин бу вариантда фақат мол гўштигина эмас, шу билан бирга гўштнинг бошқа турлари—чўчқа гўшти, парранда гўшти ва бошқа хил гўштлар ҳам етиштирилиши керак. Бу зонанинг шароитида ҳайдаладиган ерларнинг ҳар 100 гектарига ҳисоблаганда гўшт етиштиришнинг қуйидаги структурасини қабул қилиш мумкин: етиштириладиган гўштнинг 60 проценти, ёки 90 центнери чўчқа гўшти; 30 проценти, ёки 45 центнери мол гўшти; 10 проценти, ёки 15 центнери парранда гўшти бўлиши керак. Маълум миқдорда қўй гўшти ҳам етиштирилади, албатта. Украинанинг ҳамма районларида қўйчиликка кўпроқ эътибор бериш керак, деб ҳисоблайман.

Бундай структурада 150 центнер гўшт етиштирмоқ учун 1370 центнер озуқа бирлиги керак бўлади. Бунда чўчқаларни қанд лавлаги, консерва қилинган маккажўхори дони ва дуккакли экинларнинг донлари қўшиб тайёрланган тертлар билан боқиб семиртириш, қора молларни думбул сўтаси билан силос қилинган маккажўхори, қанд лавлаги ва нўхат терти билан боқиб семиртириш назарда тутилади.

1370 центнер озуқа бирлиги олмоқ учун ҳайдаладиган ерларнинг ҳар юз гектарига ҳисоблаганда қанча ва қандай экинлар экиш керак? Мен бу ҳисобда етиштирилиши зарур бўлган ем-хашакнинг миқдоринигина асос қилиб олаётирман.

— 8 гектарга маккажўхори экилиши керак; унинг ҳар бир гектаридан 500 центнер силос боп ҳосил ёки 125 центнер озуқа бирлиги олинади, деб ҳисоблаганимизда, ҳаммаси бўлиб 1000 центнер озуқа бирлиги олинади.

— 3 гектар ерга қанд лавлаги экиш керак; унинг ҳар гектаридан 250 центнердан ҳосил ёки 80 центнердан озуқа бирлиги, ҳаммаси бўлиб 240 центнер озуқа бирлиги олинади.

— 2 гектар ерга нўхат экиш керак; унинг ҳар гектаридан 30 центнердан дон ёки 35 центнердан озуқа бирлиги, ҳаммаси бўлиб 70 центнер озуқа бирлиги олинади.

— 2 гектар ерга хашаки дуккакли экинлар экилади, унинг ҳар бир гектаридан 200 центнердан силосбоп ҳосил ёки 32 центнердан озуқа бирлиги, ҳаммаси бўлиб 64 центнер озуқа бирлиги олинади.

Шундай қилиб, ҳайдаладиган ҳар 100 гектар ернинг 15 гектари ем-хашак экинлари билан банд бўлади. Бу эса сўйилган вазнда ҳисоблаганда 150 центнер гўшт етиштириш имконини беради. Бинобарин сизларда ер камлик қилмайди. Энг муҳими ҳосилдорликни ошириш, экинларни тўғри танлаш керак. Муҳим вазифаларнинг ҳам энг муҳими — кадрлар танлаш одамларга мана шу экинларни экиб, ўстириш маҳоратини ўргатиш керак. Бу ҳисоб-китоблар амалга ошмоғи учун одамлар билан яхшилаб ишлаш керак.

Мен айтиб ўтган ҳосилдорликка ўртоқларнинг ҳаммаси ҳам рози бўлармикин, ёки йўқми буни билмайман. Лекин бу рақамлар ўйлаб тўқилган рақамлар эмас. Мен маккажўхорининг гектаридан 500 центнердан ҳосил олинади, деб ҳисоб қилдим, аммо бу зонада гектар бошига 600-700 центнер ва ундан ҳам кўпроқ силосбоп маккажўхори олаётган колхоз ва совхозлар бор. Нўхатнинг ҳосилини 30 центнер деб ҳисобладим, аммо илғор колхозлар 35 ва ҳатто 40 центнердан/ҳосил олаётир. Қанд лавлагининг ҳосили ҳам шундай. Мен гектаридан 250 центнер ҳосил олинади, деб мўлжалладим, илғорлар эса 300-400 центнер ҳосил олмоқда. Албатта, мен оширилмаган, лекин муқаррар бўлган ҳосилни мисол қилиб олаётирман.

Ҳатто айрим колхоз ва совхозлар бир мунча камроқ ҳосил оладилар, чунки раҳбарлар турлича раҳбарлик қилишлари мумкин, ем-хашак экинларини 15 гектарга эмас, балки 18-20 гектарга экиш мумкин, деб фараз қилса бўлади. Лекин шундай шароитда ҳам қўйилган вазифани — ҳайдаладиган ерларнинг ҳар 100 гектарига ҳисоблаганда 150 центнердан гўшт етиштириш вазифасини ҳал қилмоқ учун ҳамма имконият бор.

Энди дашт, қурғоқчилик бўладиган зонани олиб кўрайлик. Херсон, Николаев, Одесса, Запорожье, Днепропетровск, Донец, Луганск, Қрим областлари шу зонага киради. Бу зонада ҳайдаладиган ерларнинг ҳар 100 гектарига ҳисоблаганда колхоз ва совхозларда сўйилган вазнда 75 центнердан гўшт етиштириш вазифасини қўйиш мумкин.

Бу ерда сўзга чиққанлар ҳозирнинг ўзидаёқ юз гектар бошига 80-90 центнердан гўшт етиштираётганликларини айтиб турганлари ҳолда нега сиз 75 центнердан гўшт етиштириш вазифасини қўяпсиз, деб менга таъна қилишлари мумкин. Шу сабабли 75 центнерни энг паст кўрсаткич деб ҳисоблаб қўя қолинг. Агар сизлар 75 центнер эмас, балки 100-120 центнер берсангиз, шуни билиб қўйингларки, бунинг учун сизларни ҳеч ким коймайди. **(Залда жонланиш. Қарсаклар).**

Агар, молларни маккажўхори билан боқиб, мол гўшти ҳисобига 75 центнердан гўшт олиш керак бўлса, ҳайдаладиган ерларнинг ҳар юз гектарига ҳисоблаганда қанча маккажўхори экиш керак? Бу зона учун маккажўхорининг гектаридан 200 центнердан силосбоп ҳосил олинади деб ҳисоблайлик. Ҳа, айтганча, мен Николаев областидаги Ленин номли колхознинг раиси ўртоқ С. Д. Танченконинг мақоласини ўқиб чиқдим. у 150 центнер силосбоп ҳосил олганлигини ёзади.

С. Д. Танченко. 150 центнер ҳосилни биз бу йил олдик. Илгариги йилларда эса бундан ҳам кўпроқ ҳосил олган эдик.

Н. С. Хрушчев. Бу яхши гап. Гектаридан 200 центнердан силосбоп маккажўхори ҳосили олинганида, бу 50 центнер озуқа бирлиги беради. Биринчи ҳолда бўлгани каби, бу сафар ҳам нисбатни тўртга бир қилиб оламан, яъни тўрт килограмм маккажўхори (пояси ва думбул сўталари) бир килограмм озуқа бирлиги беради деб ҳисоблайман. Бу ҳолда бир гектар маккажўхори 4,2 центнер гўшт етиштириш учун кифоя қилади. 75 центнер гўшт олмоқ учун эса 18 гектар ерга силос учун маккажўхори экиш керак.

Агар сизлар ҳосилни 200 центнерга етказа олмасангиз, у ҳолда маккажўхорини бир оз кўпроқ экишга тўғри келади. Лекин мен бундай ҳосил олиш мумкин деб ҳисоблайман. Дашт районларда силосбоп 200 центнер маккажўхори ҳосили олиш мумкин.

Шу муносабат билан мен Днепропетровск областидаги «Россия» колхозининг аъзоси Антонина Митрофановна Козубнинг партия Марказий Комитетига юборган мароқли бир хатини ўқиб бермоқчиман. У мана шу кенгашда ўтирибди. Ўртоқ Козуб ўз хатида қуйидагиларни ёзади:

«Сиз маккажўхорининг миришкори Марк Озернийни яхши биласиз, албатта. Мен унинг шогирдиман. У билан икки йил ишладим, энди бўлса, Днепропетровск областидаги Верхний Днепр районининг «Россия» колхозида звенога бошчилик қилаётирман. Звеномиз бу йил партия XXII съездини муносиб кутиб олишга тайёрланиб, 20 гектар майдоннинг ҳар гектаридан 103 центнердан маккажўхори дони, 68 гектар майдоннинг ҳар гектаридан 60 центнердан, 35 гектар майдоннинг ҳар гектаридан 58 центнердан маккажўхори дони етиштириб берди.

Звеномиз 20 гектар майдоннинг ҳар гектаридан 800 центнердан, 41 гектар майдоннинг ҳар гектаридан 610 центнердан силосбоп маккажўхори етиштириб берди. Звеномиз хотин-қизлари маккажўхоридан етиштирилган шундай ҳосилни партиямизнинг улуғ съездига тортиқ қилдилар.

Антонина Козуб,
КПСС XXII съездининг делегати».

Мана, кўриб қўйинг, ўртоқлар, қурғоқчилик зонасини!

Ўртоқ Козуб менга бу хатни партия XXII съезди давом этиб турган вақтда юборди. Ўша вақтда сизга, Антонина Митрофановна, жавоб беришга қўлим тегмаган эди. Мана энди сизга жавоб бераётирман. Бу жуда ажойиб муваффақият! Бундай тортиқ учун сизга ва сизнинг дугоналарингизга раҳмат. Сиз маккажўхоридан рекорд ҳосиллар олган марҳум Марк Евстафъевич Озернийнинг муносиб издошисиз. **(Қарсаклар).**

Дашт областлар зонасида маккажўхори билан бир қаторда шимолроқдаги районларда қанд лавлаги ва нўхат, бу областларнинг энг жанубида нўхат етиштириш имконияти бор. Кўриб турибсизки, мен бу гапни жуда эҳтиётлик билан айтаётирман, зонанинг шимолроқ районларида деяпман. Аммо бу ерда Татарбунарское восстание номидаги колхоз раиси ўртоқ В. З. Тур сўзга чиқиб, Измаил областидаги қурғоқчилик бўладиган жойларда колхозчилар қанд лавлагининг ҳар гектаридан 250 центнердан ҳосил олганликларини гапириб ўтди. Кўриб турибсизки, мен тезисларимни тузиб, минбарга чиққунимча менинг тавсияларим ўртоқ Тур учун кифоя қилмайдиган бўлиб қолди. Украинанинг жанубий зонасидаги бошқа областларда ҳам менинг тавсияларимни мана шундай тўғрилаб қўйишса, мен бундан хурсанд бўлур эдим. **(Қарсаклар).** Тўғрилаб қўясизлар, деб ўйлайман. Мана бу ерда Запорожье областидаги «Перемога» совхозининг директори ўртоқ А. А. Колесников сўзга чиқиб, совхоз ҳар гектаридан 240-250 центнердан қанд лавлаги олаётганлигини айтди.

Буларнинг ҳаммаси ем-хашак етиштиришни кўпайтиришимизга яхши асос бўлади, чорвачиликни ривожлантирмоқ учун катта имкониятлар очиб беради.

Мен чорва молларни боқмоқ учун қанд лавлаги етиштириш тўғрисида доим гапириб келяпман. Лекин, ўзларингизга маълумки, Украина қанд саноати учун лавлаги етиштириб берадиган асосий районлир. Шу сабабли сизларга айтадиган сўзим шуки, лавлагининг ҳосилдорлигини оширинглар, қанд ишлаб чиқаришни кўпайтиринглар.

Республикангизнинг турли зоналаридаги илғор хўжаликлар маккажўхори, қанд лавлаги, дуккакли экинлар сингари экинларга таяниб, гўшт етиштиришни кўпайтириш учун муваффақиятли курашмоқдалар.

Улар эришган кўрсаткичларни айтиб бераман: 1961 йилнинг ўн бир ойи ичида Киев областининг Старченковский районидаги Жданов номли колхоз сўйилган вазнда 90 центнер гўшт етиштириб берди. Черновици областининг Заставновский районидаги «Большевик» колхози 90 центнер, Кировоград областининг Александрийский районидаги «Большевик» совхози ўз ем-хашаги билан мол боқиб, ҳайдаладиган ерларнинг ҳар юз гектарига ҳисоблаганда сўйилган вазнда 89 центнердан гўшт етиштирди, Николаев областининг Арбузинский районидаги 809-совхоз 88 центнердан, Одесса областининг Березовский районидаги XXI партсъезд номли колхоз 84 центнердан гўшт етиштириб берди.

Бинобарин, мен сизларга илғор колхоз ва совхозлар амалда эришган натижалардан ҳатто бир мунча пастроқ марраларни кўрсатиб ўтдим.

Кейинроқ бориб халқнинг эҳтиёжлари ошаберади, биз гўшт ва бошқа қишлоқ хўжалик маҳсулотларини кўпроқ етиштиришимиз лозим бўлиб қолади. Лекин ўша вақтга бориб, бизнинг экономикамиз ҳам ўсиб кетади. минерал ўғитлар кўпайиб қолади, деҳқончилик маданияти кўтарилади, қишлоқ хўжалик фани янада ривожланади, олимлар қишлоқ хўжалик экинларининг тағин ҳам кўпроқ ҳосил берадиган навларини яратиб берадилар. Мана шуларнинг ҳаммаси қишлоқ хўжалик маҳсулотлари етиштиришни кўпайтиришнинг муҳим шарти бўлиб қолади.

Ўртоқлар! Сизларнинг олдингизга чўчқа гўшти етиштиришни кўпайтириш масаласини қўймоқчиман. Бу гапни сизларга ҳаддим сиғганидан айтаётирман, десам бўлади.

Сизлар ўз колхозларингизга ва совхозларингизга қайтиб борганингиздан кейин ўз имкониятларингизни ҳисоблаб чиқиб, 1962 йилда ҳайдаладиган ерларнинг ҳар икки гектарига ҳисоблаганда ҳар бири тахминан юз килограмм келадиган биттадан чўчқа етиштириб давлатга сотиш вазифасини қўйсангиз, яхши иш қилган бўлур эдингиз. Мен бутун республикада ўрта ҳисобда шундай қилиниши керак деб айтаётирман, аммо, кўп колхозлар ва районлар ҳайдаладиган ерларнинг ҳар бир гектарига ҳисоблаганда 1962 йилнинг ўзидаёқ биттадан чўчқа семиртириб давлатга сотишлари мумкин.

Украина колхозлари ва совхозларида 32 миллион гектар ҳайдаладиган ер бор. Бинобарин ҳар икки гектар ер ҳисобига биттадан чўчқа етиштирилганда ҳам, сизлар 16 миллион бош чўчқани боқиб семиртиришингиз мумкин. 1961 йилнинг ўн бир ойида 6 миллион 757 минг бош ёки ҳар беш гектар ҳисобига биттадан чўчқа боқиб семиртирилди. 16 миллион чўчқани боқиб семиртириш қандай натижа беради? 16 миллион чўчқа боқиб семиртириш ҳар 100 гектар ерга ҳисоблаганда сўйилган вазнда 35 центнердан чўчқа гўшти етиштириб бериш демакдир. Бу йил эса сизлар ҳайдаладиган ерларнинг ҳар юз гектарига ҳисоблаганда 12 центнердан чўчқа гўшти олдингиз. Кўриб турибсизки чўчқа гўшти етиштириш қарийб уч баравар кўпайтирилади.

Ернинг ҳар икки гектарига ҳисоблаганда биттадан чўчқа боқиб семиртириш деган гапни 1962 йилни назарда тутиб айтаётирман, чунки кейинроқ бориб, бу камлик қилиб қолади. Шу сабабли кейин учрашганимизда бир-биримиздан ўпкаламаслик учун менинг гапларимни тўғри тушуниб оласиз деб ўйлайман.

Яқин икки-уч йил тўғрисида гапирадиган бўлсак, Украина колхозлари ва совхозлари ҳайдаладиган ернинг ҳар гектарига ҳисоблаганда биттадан чўчқа боқиб семиртиришни ўзларига мақсад қилиб олишлари мумкин. Шундай қилинганида ҳаммаси бўлиб 32 миллион чўчқа боқиб семиртирилади ёки ҳайдаладиган ерларнинг ҳар 100 гектарига ҳисоблаганда сўйилган вазнда 70 центнердан чўчқа гўшти олинади.

Мен ўз мулоҳазаларимни айтмоқдаман, аммо сизлар уйингизга—колхозларга, совхозларга қайтиб борганингиздан кейин ўйлаб кўринглар, колхозчилар билан, совхозларнинг ишчилари билан, бригадирлар, агрономлар, зоотехниклар билан маслаҳат қилиб кўринглар ва сўнгра шундай қилиш мумкинми ёки йўқми эканлигини айтинглар. Менингча, шундай қилиш мумкин, лекин буни ўзларингиз ҳал қилинглар, ишни ўзларингиз қиласизлар, чунки, ҳамма гап сизда. Мен фақат ўз мулоҳазаларимни ва даъватларимни айтаётирман. Агар сизлар бу вазифани ҳал қилишни уддалай олсангиз, яъни колхозлар ва совхозларда ҳайдаладиган ерларнинг ҳар гектарига ҳисоблаганда биттадан чўчқа семиртириб, давлатга сотиш вазифасини уддалай олсангиз бу билан гўшт етиштиришни кўпайтириш вазифасини ҳал қилишга катта ҳисса қўшган бўлур эдингиз.

Сизлар бу вазифага партия, давлат нуқтаи назаридан қарайсиз, бу вазифанинг муҳимлигини тушуниб оласиз деб ўйлайман. Чўчқа гўшти ва ёғини етиштиришни кўпайтиринглар деб сиз, украиналик ўртоқларга мурожаат қилмасак, кимга мурожаат қиламиз? Шу сабабли ўйлаб кўринглар ва бу вазифани муваффақиятли ҳал этмоқ учун қўлингиздан келган ҳамма чораларни кўринглар. **(Қарсаклар).**

Баъзи шаҳарларда сут сотишда узилишлар бўлишига йўл қўйилмоқда. Колхозлар ва совхозлар сут етиштиришни тағин ҳам тезроқ кўпайтириш, сигирлар сонини ошириш ва сигирлардан кўп сут соғиб олиш чораларини кўришлари лозим. Бу йил республикада сигирлар сони фақат олти процент, етиштирилган сутнинг ялпи миқдори эса беш процент кўпайди. Баъзи областларда соғиб олинган сутнинг миқдори камайиб кетди. Кейинги икки йил ичида ҳар бир сигирдан йилига соғиб олинган сутнинг ўртача миқдори Киев областида 557 литр, Запорожье областида 320 литр, Одесса областида 248 литр, Днепропетровск областида 231 литр камайиб кетди.

Бунга қандай сабаб кўрсатиш мумкин? Бунинг сабаби шуки, ем-хашак, айниқса маккажўхори силоси кам етиштирилаётир. Бундан бошқа сабаб йўқ. Сигирлар маккажўхори силоси билан боқилганда сути кўпаяди. Бу тажрибада исбот бўлган, буни фан исбот қилган.

Шу муносабат билан маккажўхоридан тўғрироқ фойдаланишни ўйлаб кўриш керак. Кўп колхозлар ва совхозларда маккажўхорининг деярли ҳаммаси дон учун йиғиштириб олинади. Натижада улар ўзларини етарли миқдорда силосга эга бўлиш имкониятидан маҳрум қилиб қўядилар. Украинада маккажўхорини дон олиш учун етиштириш керак, албатта. Сизлар умумиттифоқ фондига, шунингдек уруғлик учун маккажўхори етказиб бераётирсиз. Лекин чорва молларни боқишга мўлжалланган маккажўхорини думбуллигида ўриб-йиғиб олиш фойдалироқдир. Қора моллар учун маккажўхорининг поясини сўталари билан қўшиб силос бостириш, чўчқалар учун эса маккажўхорининг поясини алоҳида, сўтасини алоҳида йиғиштириб олиб, сўталарини консерва қилиб қўйиш керак. **(Қарсаклар).**

Москва областидаги ўртоқ Н. В. Хухрев директор бўлиб ишлаётган «Константиново» совхозининг тажрибасини ўрганиш фойдалидир. Бу совхоз маккажўхори ва қанд лавлагини аралаштириб, силос тайёрлайди ва бу жуда яхши озуқа бўлаётир. Бу жуда қизиқарли тажрибадир.

Маккажўхорига яхлит ўсимлик деб қарамоқ керак. Маккажўхори дони бизга, одатда, ун қилиш учун керак эмас, бу дон чорва молларни боқиш учун керак. Бу мақсад учун эса думбул сўталаридан фойдаланиш кўпроқ фойда беради.

Пишган маккажўхорини ҳатто комбайн билан ўриб-йиғиб олганда ҳам, қанча иш бажарилиши кераклигини биласиз-ку. Сўталарни қайириб олиш, сўнгра уларни тозалаш, янчиш, қуритиш, асраш, сўнгра эса майдалаш ва майдаланган ҳолда молга бериш керак. Шунча ишнинг бизга нима кераги бор?

Сўталарни думбуллигида консерва қилишга киришиб, маккажўхоридан молларни боқиш учун фойдаланишнинг ҳийли осон ва фойдали усулини топдик. Мол озуқасига сарфланадиган маккажўхорини ўриб-йиғиб олиб, дарҳол силос бостиришимиз мумкин бўлганида, биз қимматли кучимизни беҳуда сарфлашимизнинг нима ҳожати бор. Маккажўхоридан силос бостириш конструкторларнинг вазифасини ҳам анча осонлаштиради, чунки ўриб-йиғиб олиш технологияси соддалашади—комбайннинг иши пояни қирқиб олиш, сўталарни қайириб бериш ва уларни алоҳида бункерга тўплаш, кўк пояни силос бостириш учун майдалашдан иборат бўлиб қолади. Бу технологияни институтларда, колхозларда ва совхозларда яхшилаб ўрганиш керак. Натижада сарфланадиган меҳнатни жуда кўп миқдорда камайтиришимиз мумкин бўлиб қолади. Шу билан бирга биз яхши сифатли озиқа олган бўламиз, чунки маккажўхорининг поясидан кўк ҳолидаёқ силос бостириш мумкин бўлиб қолади. Маккажўхорининг дони етилганидан кейин ўриб олганингизда унинг пояси силос учун ярамай қолади.

Дуккакли экинлар айниқса маккажўхори билан қўшиб силос қилинганида бу экинларнинг озиқа бўлиш фазилати каттадир. Дуккакли экинларнинг уруғини тез кўпайтирмоқ учун уларнинг бор уруғларидан фойдаланиш зарур. Бунинг учун дуккакли экинларни кенг қаторлаб ёки квадрат-уялаб экиш мақсадга мувофиқ бўлса керак. Шундай қилинганида уруғларни тез кўпайтириш мумкин. Биз хашаки дуккакли экинлар уруғини тезроқ кўпайтиришимиз, хашаки дуккакли экинлар уруғчилигини ташкил этишимиз керак.

Дуккакли экинлардан мол боқиш учун фойдаланиш тўғрисида гап борганида, уларнинг донини пишириб ва қуритиб олиш вазифасини қўймаслик керак. Силоснинг оқсил моддасини кўпайтирмоқ учун бу экинлардан маккажўхори билан қўшиб, силос бостириш мақсадида фойдаланиш яхшироқ. Шундай қилиш анча оқилона иш бўлади.

Нўхат етиштиришни кўпайтириш йўлидаги сизларнинг ташаббусингизни ва қилаётган ишларингизни қувватламоқчиман. Сизларнинг республикангизда бу йил нўхат майдонини дадиллик билан кўпайтирган колхозлар ва совхозлар тўғри иш қилдилар. Нўхат — овқат учун ҳам, мол озуқаси учун ҳам қимматли экиндир. Нўхатни аввало дон олиш учун етиштириш фойдалидир.

Сизларнинг республикангиз бу йил нўхат етиштириш соҳасида жуда яхши иш қилди. 1960 йилда 418 минг гектар ерга нўхат экилган бўлса, 1961 йилда 725 минг гектар ерга экилди. Республикада ҳар гектар ердан ўрта ҳисобда 17,7 центнердан нўхат олинди. Буни жуда яхши ҳосил деб айтиб бўлмайди, лекин баҳори дон экинлари орасида нўхатдан шундай ҳосил олинган тақдирда ҳам, уни экиш фойдалидир. Бироқ, сизларнинг шароитингизда нўхатдан бундан ҳам кўпроқ ҳосил олиш мумкин. Масалан, Винница областидаги Бершадский районида ўртоқ В. М. Кавун раислик қилаётган «Партия XXII съезди» колхози гектаридан 31,2 центнердан нўхат олди. Гектаридан 24-25 центнердан нўхат олаётган бутун-бутун районлар бор. Винница областининг Бершадский районида 9750 гектар майдоннинг ҳар гектаридан 25,8 центнердан; Киев областидаги Тетиевский районида 2624 гектар майдоннинг ҳар гектаридан 25,8 центнердан; Черкасск областидаги Монастиришчинский районида 4764 гектар ернинг ҳар гектаридан 24,6 центнердан нўхат олди. Кировоград областидаги Чкалов номли колхозда ҳар гектар нўхатдан 36,1 центнердан ҳосил олинди. Умуман Черкасск области 89 минг гектар майдоннинг ҳар гектаридан 21,5 центнердан, Винница области 180 минг гектар майдоннинг ҳар гектаридан 20,7 центнердан нўхат олди.

Мана шуларга тенглашиш, улардан ўрнак олиш керак. Нўхат ўстиришнинг илғор усулларини ўзлаштириб олиш, бу жуда қимматли маҳсулотни етиштиришни кўпайтириш йўлига дадил тушиб олиш керак. Нўхат колхозлар ва совхозлар учун чинакам бойлик бўлиб қолиши мумкин.

Кези келганда шуни айтиб ўтмоқчиман. Бу ерда мени республикангизнинг раҳбарлари қуршаб олиб, Украина колхозлари ва совхозларининг давлатга сотган нўхатидан бир қисмини давлат ресурсларидан уруғлик учун сотиб олиб, нўхат экилаётган майдонларни кенгайтириш тўғрисида ҳукумат бизга рухсат берсин деб мендан ўтиниб илтимос қилдилар. Мен бу илтимосни рад қилдим. Бу иш ақлга тўғри келмайдиган иш эканлигини ўзларингиз ҳам тушуниб оласиз деб ўйлайман. Сиз украинлар нўхатни мамлакатда ҳаммадан кўп етиштириб бердингиз, ўз маҳоратингизни кўрсатдингиз. Бу ишингиз жуда яхши. Лекин бошқа республикаларнинг эҳтиёжларини унутмаслик керак. Қозоғистон ва Сибирнинг қўриқ ерларида дон хўжалигини нўхат экмасдан туриб бошқариб бўлмайди. У ерларда чопиқ қилинадиган экинларни жорий қилиш қийин, чунки у ерларда одамлар ҳали кам, шу сабабли нўхат ва хашаки дуккакли экинлар экишнинг алоҳида аҳамияти бор. Қўриқ районларда маккажўхори ва қанд лавлаги экиш жорий қилинмоқда, лекин бу экинлар экилаётган майдонлар ҳали унчалик кўп эмас. Агар Украинада сизларнинг уруғлик нўхатингиз кам бўлса, сизлар бунинг ўрнига маккажўхори экишингиз ва гектаридан маккажўхоридан 50-60 центнер ва ундан ҳам кўпроқ ҳосил олишингиз мумкин. Қозоғистонда ва Сибирда эса ҳозирча бундай қилиб бўлмайди.

Шу сабабли сизларнинг уруғлик тўғрисидаги илтимосингизни қондириб бўлмайди. Яна бунинг устига шуни ҳам айтиб ўтиш керакки, нўхатнинг уруғлик ресурсларини тўлдирмоқ учун сизларда бошқа йўллар ҳам бор. Черкасск область партия комитетининг секретари ўртоқ Л. И. Найденнинг «Правда»даги мақоласини ўқидим. У, Черкасск области 12 миллион пуд нўхат етиштирди, шундан 5,2 миллион пудини давлатга сотди, керакли миқдордаги уруғликни ғамлаб қўйди, қолган нўхатдан эса ем тариқасида фойдаланмоқда, деб ёзибди. Сизлар ана шу Черкасск областининг колхозларидан бошқа ем-хашакларга нўхат алиштириб беришни илтимос қилинглар ва шу нўхатни уруғликка муҳтож бўлган хўжаликларга беринглар. Мана сизларга уруғлик нўхатни кўпайтириш йўли.

Москвадаги зонал кенгашда ўртоқ Кавун сўзга чиқди. У, колхоз 22,1 минг центнер нўхат олганлигини, давлатга 12,6 минг центнер нўхат сотганлигини, 400 центнерга яқин нўхатни қўшимча ҳақ тўлаш учун берганлигини, уруғликни ғамлаб қўйганлигини, нўхатнинг қолган қисмини эса молларга бераётганлигини айтди. Шу хўжалик нуқтаи назаридан қараганда, бундай қилиш тўғри. Лекин сизлар ўртоқ Кавун ва колхозчилар билан гаплашиб кўринглар, улардан молга бериш учун қолдирилган нўхатни бошқа хўжаликларга уруғлик учун беришни, бу хўжаликлар бунинг эвазига ем бўладиган дон беришини айтиб, илтимос қилинглар.

Кези келганда люпин ҳақида бир икки оғиз гапириб ўтаман. Бу жуда қимматли ва керакли дон-дуккакли экиндир. Тайёрлаш пунктларида чучук люпиннинг донини дон-дуккакли экин қаторида ҳисобламай, ўт қаторида ҳисоблаб қабул қилишяпти деган гапларни айтмоқдалар. Давлат тайёрлаш комитети бу хатони тузатиши керак. Люпин уруғчилигини ривожлантириш зарур. Бу серҳосил ва оқсилга бой экиндир. Қумлоқ ерларда люпиннинг ҳар гектаридан 20-25 центнер дон олинади. Люпин уруғлиги фақат Украинагагина эмас, Белоруссия, Болтиқ бўйи республикаларига ҳамда мамлакатнинг бошқа районларига ҳам керак.

Ҳар бир гектар ердан яхши фойдаланайлик

Ўт-далали алмашлаб экиш ҳақида яна бир гапириб ўтмоқчи эдим. Бу масала юзасидан Новосибирскда ва Москвада бўлган кенгашларда гапирган эдим. бу ерда ҳам баъзи нарсаларни қўшимча қилишга тўғри келади.

Деҳқончиликнинг ўт-далали системасини тўғри танқид қилмоқдамиз. Бу системани қўлланиш қишлоқ хўжалигига жиддий зарар етказиб келди. Тажриба ўт-далали системасининг назарий асосларини улоқтириб ташлади. Бундан тегишли хулоса чиқариб олиш керак.

Айрим ўртоқлар мажлисларда сўзга чиқиб ва матбуотда ўт-далали системасини танқид қилар эканлар, уни умуман қишлоқ хўжалик фани билан тенглаштириб қўймоқдалар. Кўпинча бутун қишлоқ хўжалик фанини танқид қилмоқдалар. Деҳқончилик системаси — қишлоқ хўжалиги ҳақидаги фаннинг бир қисми, шунда ҳам кичик бир қисмидир. Шунинг учун ҳам бутун қишлоқ хўжалик фанини йўққа чиқариб юбориш, бошқача таъбир билан айтганда тоғорадаги сувни тўкаман, деб ундаги болани ҳам қўшиб ташлаб юбориш ярамайди. Бу ишга жиддий муносабатда бўлиш, қишлоқ хўжалик фанимизнинг гўё ҳеч қандай яхши, қимматли, фойдали томони йўқ, деган фикрни туғдирмаслик керак.

Совет Иттифоқида қишлоқ хўжалик фани анча юксак даражададир. Селекционерларимиз ажойиб муваффақиятларни қўлга киритдилар. Биз В. Я. Юрьев, Ф. Г. Кириченко, П. П. Лукьяненко, В. С. Пустовойт ва бошқа селекционерларимиз билан фахрланамиз. Илғор колхозлар гектаридан 30—40 центнердан буғдой, 60—80 центнердан ва ундан ҳам кўпроқ маккажўхори дони олишаётган экан, бунда селекционерларимизнинг, қишлоқ хўжалик фанимизнинг хизмати каттадир. **(Қарсаклар).**

Совет олимларининг биология соҳасидаги қимматли тадқиқотлари ҳаммага маълум. Академик Т. Д. Лисенконинг сигирларнинг сутини ва сутидаги мойни кўпайтириш соҳасидаги ишларини олиб кўринг. Бу — жуда катта, перспективали ишдир. Совет микробиологияси, зоотехникаси, ветеринарияси ва қишлоқ хўжалик фанининг бошқа қатор тармоқлари катта ютуқларга эришди.

Шунинг учун ҳам, такрор айтаманки, қишлоқ хўжалик фанини қоралаш мумкин эмас. Бунинг кимга фойдаси бор? Фақат душманларимизга. Ўртоқлар, мен танқид тарафдориман, лекин ишчанлик билан, конкрет хато ва камчиликлар учун принципиал танқид қилиш керак.

Менимча, бу ерда ўртоқ П. А. Власюкни тўғри танқид қилишди. Сизлар унинг сўзини эшитдингиз. Ўртоқ Власюкнинг сўзини эшитгач, унинг ўт-далали системага ва ушбу кенгашга жиддий муносабатда қарамаганлиги учун яна танқид қилгинг келади. Бундай сўзлаш ярамайди. Бу нутқ сўзлаш эмас, балки акробатикадир. Хато қилган экансан, келиб хато қилдим деб, тўғри айта бер. Ўртоқ Власюкнинг айтишича эса, у хато қилмаган-у, партия хато қилган эмиш. Ўртоқ Власюк ўт-далали системани пропаганда қилиб партия топширигини бажардим, деди. Ўз хатоларингизни нима учун партия зиммасига юкламоқчи бўласиз? Бу виждонан эмас. Сизнинг айтишингизга қараганда, ўт-далали системани партия ишлаб чиққан-у, олимлар эса партияни бу соҳада қўллаб-қувватлаган эмиш. **(Залда жонланиш).**

Йўқ, бунинг бутунлай акси бўлган. Олимлар бу системани таклиф қилишди ва ҳамма колхоз ҳамда совхозларда уни зўрлаб жорий қилдиришди. Ўртоқ Власюк, сиз партия нима эканлигини тушунмаётганга, партия аъзосининг вазифалари нимадан иборат эканлигини яхши англаб етмаётганга ўхшайсиз. Ўртоқ Власюкнинг даъвоси унинг принципсизлигини кўрсатиб турибди. Ўртоқ Власюк, ҳозир сиз менинг сўзларимдан далил келтириб; ўртоқ Хрушчев ундай деган эди, бундай деган эди, демоқдасиз. Қишлоқ хўжалиги ҳақидаги фан масалаларида менинг сўзларим асос қилиб олиниши керакми? Сиз Украина қишлоқ хўжалик фанлари академиясининг президентисиз, мен эса партия Марказий Комитетининг секретариман. Бу масалаларда мен сизга эмас, сиз менга ёрдам беришингиз керак. **(Қарсаклар).** Мен хато қилишим мумкин, сиз эса, агар виждонли олим бўлсангиз, «ўртоқ Хрушчев, бу масалани сиз тўғри тушунмаяпсиз» дейишингиз лозим. Сиз менга қандай англаш лозимлигини тушунтириб берсангиз, мен раҳмат айтаман. Фараз қилайлик, мен янглишдим. Сиз эса кейинчалик, Хрушчев айтган, мен уни қўллаб-қувватлаганман дейсиз. Ўртоқлар, бу қанақа олим? Бу лаганбардорлик, келишувчиликдир. **(Қарсаклар).** Фанда келишувчиликка сира йўл қўйиб бўлмайди, умуман лаганбардорликка чидаб бўлмайди. Олим учун эса бу ўлим билан баробар. **(Қарсаклар).**

Энди эса, ўртоқ Власюк, сизга академия ўқув хўжалиги амалий фаолиятининг натижаларини кўрсатиб ўтмоқчиман. Кенгашда сиздан олдин Винница областидаги «Коммунар» колхозининг раиси ўртоқ Д. П. Булка сўзга чиқди. Академиянинг «Митница» хўжалиги билан «Коммунар» колхози кўрсаткичларини солиштириб кўрайлик.

1961 йилда академия хўжалигида 1407 гектар ҳайдаладиган ер бор эди. Бу ердан қандай фойдаланилди? Кузги буғдой 10 процент, нўхат 0,4 процент, дон учун экилган маккажўхори 7 процент, қанд лавлаги 2 процент, кўп йиллик ва бир йиллик ўтлар 31 процент майдонни эгаллаган.

Шундай қилиб, экин майдонининг деярли учдан бир қисми ўт билан банд қилиб қўйилган. «Коммунар» колхозида эса, ўртоқ Булка айтиб ўтганидек, ўт экилган майдонлар бутун ернинг фақат 5 процентини ташкил этган. Академия хўжалигида ҳам, колхозда ҳам ҳосил деярли бир хил. Бироқ, «Коммунар» колхозида буғдой, маккажўхори ва нўхат донли экинлар майдонининг 90 процентини, академия хўжалигида эса 47 процентини, яъни, деярли икки баравардан камроғини ташкил қилган. 1961 йилда академия хўжалигида ва колхозда қуйидагича ҳосил олинган.

(Гектаридан центнер ҳисобида):

	Академия хўжалиги	«Коммунар» колхози
Кузги буғдой	36	30,4
Нўхат	28,4	30,5
Маккажўхори	57	53

Агар ҳосилни кўзда тутадиган бўлсангиз, ҳар икки хўжаликда ҳам натижалар чакки эмас. Лекин ҳайдаладиган ҳар бир гектар ер ҳисобига дон етиштирилганлигига қараб баҳо берадиган бўлсак, фарқ жуда катта. Ҳайдаладиган ҳар бир гектар ер ҳисобига академия хўжалигида 11 центнер, «Коммунар» колхозида эса 22 центнер дон етиштирилган. Нима учун бундай? Академия хўжалигида серҳосил экинлар жуда оз майдонга экилган. Масалан, нўхатни олиб кўрайлик. Юқорида айтиб ўтганимдек, академия хўжалигида нўхатнинг ҳар гектаридан 28,4 центнердан, колхозда эса 30,5 центнердан ҳосил олинган. «Коммунар» колхозида нўхат 231 гектар ерга экилган бўлса, академия хўжалигида фақат 6 гектар ерга экилган. Академияда ва колхозда иш ана шу тарзда олиб борилмоқда.

Айрим институтлар ўт-далали системага ўралашиб қолишди, ўз ишларини қайта қуриб олишни истамаётирлар, ҳар бир гектар ҳайдаладиган ер ҳисобига жуда кам дон етиштирмоқдалар. молларни эса сотиб олинган ем-хашак билан боқаётирлар. Илмий муассасаларнинг бундай олимларини ва раҳбарларини ҳеч ким ҳурмат қилмайди. Ўртоқ Власюк, бундан хулоса чиқариб олинг. **(Қарсаклар).**

Академиянинг бошқа хўжаликларида ҳам аҳвол ана шундай. «Севериновка» деҳқончилик институти хўжалигида донли экинлар ҳайдаладиган ерларнинг 24 процентини, ўтлар эса 29 процентини эгаллаган. Бу ерда ҳар бир гектар ер ҳисобига 7 центнер дон етиштирилган. Ғарбий районлар (Львов области), Деҳқончилик ва чорвачилик институти хўжалигида ҳам ўтлар катта майдонларни банд қилиб турибди. бу ерда ҳар гектар ер ҳисобига 6 центнердан дон етиштирилган.

Ахир, бу хўжаликларга фан докторлари ва кандидатлари унвони бўлган олимлар раҳбарлик қилмоқда-ку. Колхоз ва совхозлар бундай тажриба хўжаликларига қараб иш кўрадиган бўлсалар, нима бўлишини бир лаҳза тасаввур қилиб кўринг-а? Натижалар қандай бўлур эди? Колхоз ва совхозлар ҳам бу тажриба хўжаликлари каби иш тутсалар, етарли миқдорда дон бўлмас эди.

Илмий муассасалар ва уларнинг хўжаликлари колхозлар ва совхозлар учун намуна бўлиб хизмат қилиши лозим. Академиянинг юқорида айтиб ўтилган хўжаликлари мана шундай намуна бўла оладими? Бу қийшиқ ойнадир, фанимизнинг гўзал қиёфасини бузиб кўрсатадиган бундай ойнани синдириб ташлаш яхшироқдир. **(Залда жонланиш. Қарсаклар).**

Амалда Украина ҳеч қачон ўт-далали деҳқончилик республикаси бўлмаган. Ўт-далали системада ўт экилган майдонлар ҳайдалгандан кейин, албатта баҳори буғдой экилиши кўзда тутилади. Вильямс ўт экилган майдонлар ҳайдалгандан сўнг кузги экинлар экилишини қишлоқ хўжалигидаги маданиятсизлик деб ҳисоблаган эди. Лекин украинлар кузги буғдой экмай қўйсалар, нима бўлади, биласизми? Украинлар донсиз қолган бўлур эдилар, чунки, бу ерда баҳори буғдой кам ҳосил беради.

Кузги буғдой — Украинада асосий озуқа экинидир. Кузги буғдой экишни бундан буён ҳам кўпайтириб боришингиз керак. Республикада 1961 йилда кузги буғдойдан яхши ҳосил олинди. Харьков области 444 минг гектар майдоннинг ҳар гектаридан 27,9 центнердан; Полтава области 470 минг гектар ернинг ҳар гектарида 27,7 центнердан; Дон области 380 минг гектар майдоннинг ҳар гектаридан 26,8 центнердан ҳосил олди.

(Давоми тўртинчи бетда)

Н. С. ХРУШЧЕВ НУТҚИНИНГ ОХИРИ

(Давоми. Боши 1, 2 ва 3- бетларда)

Айрим районлар бундан ҳам юксак кўрсаткичларга эришдилар. Донецк областидаги Константиновский райони — бу ерда район партия комитетининг секретари ўртоқ И. И. Носовский сўзга чиқди. — 11400 гектар ернинг ҳар гектаридан 33,7 центнердан, Полтава областидаги Чутовский райони 10400 гектар майдоннинг ҳар гектаридан 33,5 центнердан, Харьков областидаги Кегичевский райони 14600 гектар майдоннинг ҳар гектаридан 32,7 центнердан кузги буғдой олди.

Украинада кузги буғдойдан юқори ҳосил олинаётгани ўт далали система мақбул эмаслигини кўрсатиб турибди. Бу система ишлаб чиқаришни юксалтиришга ёрдам бермайди. Амалий ишда ёрдам бермайдиган бундай назариянинг бизга нима кераги бор? Ўт-далали системанинг шалағи чиққан догмаларини биз бутунлай улоқтириб ташлаймиз, у қишлоқ хўжалигимизнинг олға қараб ҳаракат қилишига тўсқинлик қилмоқда. (Қарсаклар).

Колхоз ва совхозларда маълум миқдорда беда ва себарга бўлиши керак, албатта. Лекин беда ва себаргадан мўл ҳосил етиштириш ҳамда улардан пичан уни тайёрлаш керак.

Сизларнинг диққат-эътиборингизни суғориладиган деҳқончиликни ривожлантиришга қаратишни истар эдим. Сизларда суғориладиган деҳқончиликнинг салмоғи ҳозирча жуда кам. Ваҳоланки, суғориладиган деҳқончиликнинг истиқболи порлоқ. Келажакда Днепр, Буг ва Дунай сувларини қурғоқчилик бўладиган ерларга буриш лозим. Сизларда электр қуввати кўп, бинобарин, суғориш системалари қуришга имкониятларингиз катта. Ҳозир жанубингиздаги иссиқ қуёш ҳосилга кўпинча салбий таъсир қилмоқда. Экинлар суғорилганда эса қуёш ва иссиқликнинг ортиқ бўлиши ижобий фактор бўлиб қолади. Жанубдаги ажойиб қоратупроқ ерларда нам етарли бўлса, бу районларда қишлоқ хўжалик маҳсулотлари етиштиришни бир неча бор кўпайтириш имкониятига эга бўламиз. Лекин бунинг учун ҳозир суғориладиган деҳқончиликни ўрганиш лозим. (Қарсаклар).

Украинада сабзавот етиштириш учун жуда яхши шароит бор. Бунинг устига йирик шаҳарлар атрофида ихтисослаштирилган совхозлар ташкил этилган. Аҳолини сабзавот билан таъминлаш вазифаси ҳамма ерда ҳал қилиниши мумкин. Бироқ, кўпгина областларда сабзавот етиштириш учун қулай имкониятлардан ёмон фойдаланилмоқда.

Менга Днепропетровск областига карамни Москва, Тула Брянск, Калинин областларидан ва Литва ССРдан ташиб келтирилаётганини айтишди. Мен буни ўртоқ Подгорнийга айтсам, у ишонмади, бундай бўлиши мумкин эмас, деб қўйди. Мана, расмий справка: Днепропетровск ва областнинг бошқа шаҳарларига Совет Иттифоқининг турли районларидан шу йилнинг ўзида 26362 тонна сабзавот, шу жумладан 15662 тонна карам келтирилган.

Ёнингизда Днепр каби ажойиб дарё бўла туриб, энергетика қувватларингиз кўп бўла туриб юз километрлаб узоқдан карам ташиб келтириш ақлга тўғри келмайдиган иш. Суғориш учун насослар ўрнатилса, сабзавотчиликни биладиган кишилар танланса — шаҳарларни юқори сифатли сабзавот билан тўлдириб юборишингиз, аҳолининг карам, помидор, бодринг, сабзига бўлган талабини тўла қондиришингиз мумкин.

Колхозларни мустаҳкамлаш тўғрисида ғамхўрлик қилиш—партия ташкилотларининг жонажон ишидир

Ўртоқлар! Бизнинг партиямиз шунга асосланиб иш олиб бормоқдаки, қишлоқда коммунизм қурилиши социалистик хўжаликнинг ҳар иккала формасини—колхозларни ва совхозларни ривожлантириш ва мустаҳкамлаш йўли билан ўтказила беради. Бу, партиянинг янги Программасида ҳам эълон қилинди.

Кейинги йилларда партия Марказий Комитети ва Совет ҳукумати совхозларни мустаҳкамлаш ва ривожлантириш соҳасида жуда катта иш қилдилар, асосан қўриқ ерлар ўзлаштирилган районларда бир неча минг янги совхоз тузилди, шунингдек йирик шаҳарлар ва саноат марказлари атрофида ихтисослаштирилган совхозлар тузилди. Дон, гўшт ва бошқа қишлоқ хўжалик маҳсулотларини етиштиришда совхозларнинг салмоғи ошди. Партия бундан буён ҳам совхозларни мустаҳкамлайверади, мамлакатни қишлоқ хўжалик маҳсулотлари билан таъминлашда уларнинг ролини бутун чоралар билан ошираверади.

Шу билан бирга биз колхозларни мустаҳкамлаш тўғрисида ҳам алоҳида ғамхўрлик қилишимиз лозим, КПСС Программасида айтиб ўтилганидек, колхозлар деҳқонлар учун коммунизм мактабидир.

Мамлакатимизда 44.944 колхоз, шу жумладан Украинада 9.745 колхоз бор. Сизларнинг республикангизда колхозлар қишлоқ хўжалик маҳсулотлари етиштиришда жуда муҳим роль ўйнамоқда. 1960 йилда колхозларнинг дон етиштиришдаги ҳиссаси 81 процентни, қанд лавлаги етиштиришдаги ҳиссаси 97 процентни, мойли экинлар уруғи етиштиришдаги ҳиссаси 88 процентни ташкил қилди. Колхозлар товар гўшт ва сутнинг ҳам катта қисмини етиштириб бермоқда.

Район ва область партия комитетлари, область ва район ижроия комитетлари колхозларга раҳбарлик қилишга, колхозларнинг ташкилий масалаларини ҳал этишга диққат билан қарашлари, жамоат ишлаб чиқаришини ривожлантириш учун колхозларнинг имкониятларидан яхшироқ фойдаланишда колхоз кадрларига ёрдам бериб туришлари лозим.

Аммо, айрим район ва ҳатто область партия комитетлари колхозларга раҳбарлик қилишдаги ўз ролларини нотўғри тушунмоқдалар, ҳеч бир суриштирмай колхозларга буйруқ қилавердилар, қарорлар қабул қилавердилар, генераллар сингари буйруқлар чиқара берадилар. Бундай қилиш ярамайди, чунки колхозлар жамоат, кооператив хўжаликлардир. колхозчиларни, улар сайлаб қўйган колхоз правлениеларини ҳурматлаш керак, буйруқбозликка йўл қўйиш ярамайди, одамлар билан ишлаш керак. (Қарсаклар).

Баъзан партия ташкилотлари колхоз турмушининг муҳим масалаларини ҳал қилаётганларида колхозчиларнинг фикри билан ҳисоблашмайдилар. Колхозлар меҳнатни ташкил этиш ва меҳнатга ҳақ тўлаш масаласига доир зарур маслаҳатлар ололмаётирлар. Моддий манфаатдорлик принципининг амалга оширилиши устидан контроллик йўқ. Колхозчиларнинг меҳнатига қўшимча ҳақ тўлаш соҳасида қабул қилинган қарорлар бузилмоқда.

Барча партия ташкилотлари ва ҳамма коммунистлар шуни тушуниб олишлари зарурки, колхозларни мустаҳкамлаш тўғрисида ғамхўрлик қилиш партиянинг жонажон ишидир. Ҳамма колхозларни қисқа муддат ичида илғорлар даражасига кўтармоқ учун барча чораларни кўришимиз керак.

КПСС Марказий Комитетига келаётган хатларда колхозчиларнинг съездини чақириш керак, деган масала қўйилмоқда. Бундай съезд ҳақиқатан зарур ва бу съезд албатта чақирилади. (Қарсаклар). Съезд қишлоқ хўжалик артелининг янги уставини кўриб чиқади ва тасдиқлайди, чунки, ҳозирги амалдаги намуна Устав эскириб қолди.

Колхозчилар съездини чақириш масаласи илгари ҳам қўйилган эди. Лекин бундай съездни чақиришнинг иложи йўқ эди. Аввало, партиянинг янги Программасини ишлаб чиқиш ва қабул қилиш керак эди. чунки партиянинг Программаси платформадир, колхоз Устави ҳам мана шу платформага асосланиши лозим. Бизга яна бир оз вақт талаб қилинса керак, чунки СССРнинг янги Конституциясини ишлаб чиқиш ва қабул қилиш керак, бу Конституция давлатимиз тараққиётининг ҳозирги босқичини акс эттириши ва партия Программаси билан боғланиши лозим Сўнгра эса колхознинг янги Уставини ҳам қабул қилиш керак. Шундай қилиш тўғри бўлади деб ўйлайман. (Қарсаклар). Баъзи ўртоқлар агрономлар ва қишлоқ хўжалигининг бошқа мутахассислари ҳисобига район звеносини мустаҳкамлаш масаласини ўз нутқларида айтиб ўтдилар. Бошқа звенолар сингари район звеносини ҳам кадрлар билан мустаҳкамлаш жуда муҳим масала. Экономикани, планлаштиришни яхши биладиган ва агрономия билимларига эга бўлган кадрлар тайёрлашга кўпроқ эътибор бериш керак.

Бизда баъзан шундай бўладики, планлаштириш масалалари билан бу ишдан бехабар кишилар шуғулланади, унга шу ишни биладиган бошқа бир кишини ёрдамчи қилиб топиб беришга уринадилар. Бундай қилиш ярамайди, бу давлатга жуда қимматга тушади ва ишни ўлда-жўлда қилиб қўяди. Яхшиси бундай ходимни озод қилиш, уни ўз меҳнати билан фойда келтирадиган жойга юбориш, унинг ўрнига эса тажрибали мутахассисни тайинлаш керак. (Қарсаклар).

Овозлар. Тўғри!

Н. С. Хрушчев. Умуман, ўртоқлар, район звеноси тўғрисида ўйлаб кўриш керак. (Қарсаклар). Район партия комитетларининг, район ижроия комитетларининг район комсомол комитетларининг ва бошқа ташкилотларнинг ишини яхшилаш керак. Бунда гап структурани қандайдир қайта қуриш ва штатларни кўпайтириш тўғрисида бораётгани йўқ. Агар район ташкилотларида қанча кадрлар ишлаётганлигини кўздан кечирсак, буларда ходимлар етарли эканлигини кўрамиз Лекин баъзи бировлар ҳали ҳам штатларни кўпайтиришни илтимос қилмоқдалар. Бундай қилиш нотўғри деб ўйлайман. Энг муҳими шуки, бор кадрларнинг меҳнати унумли, фойдали бўлиши учун улардан билиб фойдаланиш лозим.

Сиз, райком секретарлари бўлиб ишлаётган ўртоқлар, райондаги ишни қандай қилиб яхшироқ ташкил этишни ўйлаб кўришингиз керак. Мен ҳам райком секретари бўлганман, бу иш нақадар мураккаблигини биламан. Лекин замонлар ўзгараётир, иш формалари ва методлари ҳам ўзгариши лозим. Ҳозирги райком илгариги райком эмас, якка хўжаликлар бўлган вақтдаги райком эмас. Ўша вақтда минглаб ҳар хил масалалар туғилар эди. Энди район партия комитетлари бошқа масалаларни ҳал қилмоқдалар, энди бошқача талаблар қўйилмоқда.

Ҳозир энг муҳим нарса нима? Такрор айтаманки, одамларни ташкил этиш энг муҳим ишдир. Бизнинг кишиларимиз Коммунистик партия халқни бошлаб бораётган йўлнинг тўғрилигига шак-шубҳа қилмайди. Партия экономикани кенг миқёсда юксалтириш, совет кишисига моддий ва маданий неъматларни кўпроқ бериш вазифасини қўйди. Бу вазифани ҳал қилиш кўп жиҳатдан район партия комитетларига боғлиқдир. Агар коммунист. район партия комитетининг ходими фақат марксизм-ленинизмни пропаганда қилаберса, коммунизм қуриш тўғрисидаги умумий чақириқларни такрорлайвериб, одамларни гўшт етиштиришни кўпайтирмоқ учун ҳамма имкониятлардан фойдаланишга ташкил этмаса, бундай иш қандай фойда келтиради?

Агар районда ҳайдаладиган ернинг ҳар юз гектарига ҳисоблаганда бир яримта чўчқа ёки бир ярим центнер чўчқа гўшти етиштирилаётган бўлса, бу райондаги партия ва совет ишини арзийдиган иш деб бўладими? Тараққий этган саноат ва қишлоқ хўжалиги бўлмаса, гўшт, ёғ бўлмаса, моддий неъматлар мўл-кўл қилинмаса, коммунизм қуриб бўлмайди. Шу сабабли одамларни ердан, мамлакат бойлигидан яхшироқ фойдаланишга уюштиришнинг ҳал қилувчи аҳамияти бор. Кимки, одамларни ташкил этишни билмаса, у ўз ўрнини бўшатиб қўйсин, мард бўлса ўзи бўшатиб қўйсин; агар бундай қилинмаса, бу ишга аралашиш ва талабга жавоб бермаётган ходимларни алмаштириш керак деб айтишга ҳақлимиз. Хўжаликни қандай қилиб бошқариш кераклигини тушунадиган, одамларни ташкил қила оладиган, ўргата оладиган, партиявий-сиёсий ишларни ташкил қила оладиган, оммани курашга кўтара оладиган, руҳлантира оладиган одамларни раҳбарликка қўйиш лозим, ана шунда одамлар сизларни ҳурмат қилади, қувватлайди, катта-катта ишларни қиладиган бўлиб қолади.

Коммунистик қурилишнинг ҳамма участкаларида хотин-қизлар жуда катта роль ўйнаётганлиги сизларга маълум. Лекин бу залда хотин-қизлар нима учундир кам. Уларнинг борлигини кўриш учун дурбин билан қарамасангиз бўлмайди. Бунинг сабаби нима? Бу ерда асосан раҳбар ходимлар ўтирибди, деган гапни айтишяпти. Бундан чиқди, раҳбарлик қилиш бўлса, эркаклар керак-экан-у, ишлаш керак бўлса хотин-қизлар керак-экан-да. (**Залда жонланиш. Қарсаклар**). Бу бутунлай ўринсиз важ. Республиканинг партия ташкилотлари хотин-қизларни раҳбарлик ишларига танлаш ва кўтариш билан ҳали ҳам тузук шуғулланаётганлари йўқ. Хотин-қизларни раҳбарлик ишларига етарли кўтариб қўйганда эркаклардан ёмон эмас, ҳатто яхшироқ ишлаганликларини кўрсатадиган кўпгина мисолларни сизларга айтиб беришим мумкин.

Бизнинг хотин-қизларимиз фидокорона меҳнат қилиш намуналарини кўрсатмоқдалар, уларни колхозларда бригадирлик ва раислик ишларига, партия ва совет ишларига дадиллик билан кўтараверишиш керак.

Колхоз ва совхозларда хотин-қизларнинг меҳнат ва турмуш шароитини яхшилаш, кўпроқ туғруқхоналар, болалар боғчалари ва яслилари, ошхоналар. кир ювиш хоналари, новвойхоналар қуриш керак. Хотин-қизларнинг турмуши тўғрисида қанчалик яхши ғамхўрлик қилсак, уларни рўзғор меҳнатидан шунчалик кўпроқ озод қилган бўламиз.

* * *

Азиз ўртоқлар! Биз кенгаш қатнашчиларининг сўзларини зўр эътибор ва ҳаяжон билан тингладик. Мамлакатнинг ҳамма жойларидаги сингари Украинада ҳам ажойиб кадрлар ўсиб етишди. Агар ана шу кишилар тўғри уюштирилса, тоғни талқон қилиш мумкин.

Полтава областидан келган звено бошлиғи комсомол Катя Гулий шу минбардан туриб сўзлади. У икки йил муқаддам ўнинчи синфни тамомлаб колхозга ишлагани келган. Катя Гулий ва унинг дугоналари гектаридан 88,4 центнердан маккажўхори дони етиштирдилар. Бу ёшларимизга ажойиб намунадир.

Мен Николаев областидаги «Завет Ильича» колхози тўғрисида бундан кўп йил муқаддам эшитганман, колхознинг раиси марҳум П. Е. Кислицани танир эдим. Энди шу колхознинг янги раиси ўртоқ А. Г. Зубенко билан танишдим, у кенгашда сўзга чиқди. Колхоз бу йил гектаридан 28,5 центнердан кузги буғдой олди. Кўриб турибсизки, колхозда ўртоқ Кислицанинг муносиб ўринбосарлари ва унинг ишини давом эттирадиган кишилар бор.

Закарпат область, Иршавск районидаги «За новую жизнь» колхозининг звено бошлиғи ўртоқ Ю. Ю. Питранинг сўзи маккажўхорига худди мадҳиядек янгради. Унинг звеноси гектаридан 125,6 центнердан маккажўхори дони олди. Ўртоқ Питра ишлаётган колхоз бўйича гектаридан 52 центнердан маккажўхори дони олинди.

Станислав области, Снятин районидаги «Первое мая» колхозининг раиси ўртоқ Ю. Т. Личук маккажўхори ва гўшт тўғрисида жуда яхши гапирди. Колхоз маккажўхорига таяниб, чорвачиликни тез юксалтирди, кўплаб гўшт, сут етиштирмоқда. Ўртоқ Личук ўзининг ишлари ва сўзи билан Украинанинг ўрмонли областлари энг бой гўшт кони бўлиши мумкинлигини кўрсатди. Чиндан ҳам шундай.

Житомир область, Черняховский районидаги «Первое мая» колхозининг звено бошлиғи — зиғир, маккажўхори ва бошқа экинларни етиштиришнинг машҳур устаси Надежда Григорьевна Загладанинг сўзларини завқ билан тингладик. Бу киши — ҳақиқатан коммунизм бинокори. Сиз, Надежда Григорьевна, коммунизм — ҳалол меҳнат қилиш демакдир, деб тўғри айтдингиз. Сиз Ватанимиз бахт-саодати учун, коммунизм ғалабаси учун қандай меҳнат қилиш кераклигини кўрсатмоқдасиз. (Қарсаклар).

Ўзининг ижтимоий бурчини шундай юксак даражада ҳис қилиш миллионлаб совет кишиларига хос фазилатдир. Совет тузумининг кучи, янги ғалабаларимизнинг гарови шундадир. Партиямизнинг ғоят буюк хизмати шундаки, у ана шундай кишиларни — кекса авлодни ҳам, шонли ёшларимизни ҳам тарбиялаб етиштирди. (Қарсаклар). Ўртоқ Заглада гапирганида, биз ўзимиз учун, шахсий бойлик орттириш учун эмас, жамият учун, партиямиз ғояларининг ғалабаси учун ҳаракат қилмоқдамиз деганида унинг бу сўзларида коммунистик тушунча нақадар кўплигини сезиб турдик.

Бу ерда Полтава область, Миргород районидаги Хомутецкая мактабининг 10-синф ўқувчиси Надя Костенко сўзга чиқди. У ёш авлод қандай ўқиётганлиги ва меҳнат қилаётганлигини сўзлаб берди. Ўқувчилар 20 гектар майдоннинг ҳар гектаридан 101 центнердан маккажўхори дони олишган.

Бошқа бир ўқувчи — Кировоград областидаги Новопражск мактабининг ўқувчиси Галя Мишуровская яхши гапирди.

Надежда Григорьевна Заглада ва Надя Костенко, Галя Мишуровская — бу кишилар коммунизм қурувчиларнинг икки авлодига мансубдир.

Ўртоқлар, уларнинг сўзларини тинглаганингда кишиларимиз нақадар ўсганлигидан, Ватанимиз нақадар камол топганлигидан қалбинг қувончга тўлади. Халқимиз шонли, лекин осон бўлмаган кураш ва ғалабалар йўлини босиб ўтди. Совет ҳокимияти учун жанг қилиш осон бўлмаган эди. Украинанинг, Совет Иттифоқидаги барча халқларнинг кўпгина энг яхши йигит ва қизлари контрреволюцияга қарши, оқгвардиячиларга қарши курашда, гитлерчи босқинчиларга қарши курашда ҳалок бўлдилар. Бизнинг йўлимизда ғовлар кўп учради. Совет кишилари қийинчиликларни ва маҳрумликларни бошдан кечирдилар. Аммо, Ленин партияси раҳбарлигида халқ кураши, халқ меҳнати буюк ғалаба қозонди. Партия камолга етказган кекса авлод кишилари, ўртоқ Загладага ўхшаш минг-минглаб кишилар Ленин ишининг тантанаси учун меҳнатда қаҳрамонлик ва қатъият кўрсатмоқдалар. Ўртоқ Заглада меҳнат қувончи тўғрисида гапирганида мен унинг ҳис-туйғусини тушундим. Кишининг ёши қанча улғайса, умри қанча кўп ўтса юраги уришдан тўхтагунча тағин кўпроқ иш қилишга улгуриш учун меҳнат қилиш, яна меҳнат қилиш истаги ва интилиши тобора кучаяверади. (**Гулдурос, давомли қарсаклар**).

Ўртоқ Загладага ўхшаш кишилар — чинакам жангчилардир. У коммунизм ўз-ўзидан келмайди, енг шимариб ва яхши ишлаш керак деганини, коммунизмни астойдил, ҳалол меҳнат билан қуриш мумкин, деб айтганини эшитдингиз. Ахир, бу, ўртоқлар, меҳнатга коммунистик муносабатда бўлишнинг намунаси эмасми?

Ёш авлод вакиллари ҳам бу ерда сўзга чиқди. Уларнинг сўзларини эшитганингда бизнинг ишимиз учун, Ленин иши учун хотиржам бўласан киши. Биз, кекса авлод кишилари озмунча меҳнат қилмадик, невараларимизга айтиб берсак арзигудек гаплар бор. Биз шу билан фахрланамизки, кучга тўлиб келаётган ва дадил қадам ташлаётган ёш авлод ўзининг ажойиб ишлари, ўзининг ишга моҳирлиги., ўзининг партия иши учун ва коммунизм қуриш учун курашга актив иштирок этишга бўлган иштиёқи билан кишини қойил қолдиради. Надежда Григорьевна Заглада сўзга чиқиб, ўқувчи қизнинг сўзини тинглаганида кўзига ёш олганлигини айтди, бизнинг ҳис-туйғуларимизни тўғри ифода қилиб, ўша қизни «набирам» деб эркалади. Ажойиб ёшлар ўсиб келаётганлигини, ўз оталарининг ва оналарининг ишини давом эттиришга муносиб ўринбосарлар ўсиб келаётганлигини ўйлаганингда қалбинг қувончга тўлади. (**Гулдурос қарсаклар**).

Азиз ўртоқлар! Кенгашингизда қишлоқ хўжалигини ривожлантиришнинг муҳим масалалари қўйилган эди. Сиз 1962 йилда ва ундан кейинги йилларда Украина меҳнаткашлари олдида турган марраларни анча конкретроқ белгилаб олдингиз. Вазифаларгина эмас, балки ана шу вазифаларни қандай амалга ошириш воситалари ҳам равшан бўлиб қолди.

Эндиликда ташкилотчилик иши, кадрларни танлаш ва ўргатиш, планларнинг бажарилишини тўхтовсиз назорат қилиб туриш, бу планларнинг бажарилишини кун сайин текшириб туриш ҳал қилувчи аҳамиятга эгадир.

Партия комитетларининг пленумлари ва кенгашлар ишнинг боришига партия ташкилотларининг ташкилотчилик таъсирини оширишнинг яхши формасидир. Аммо, агар ана шу пленумлар ва кенгашлар конкрет ташкилий иш билан мустаҳкамланмайдиган бўлса ундан кутилган натижа келиб чиқмайди.

Лекин, бизда шундай раҳбарлар ҳам борки, улар кенгашлар дарёсида жонли ишни ғарқ қилиб юборадилар. Айрим областлар ва районларда ярамас услуб — мажбуриятлар атрофида шов-шув кўтариш, кўпдан-кўп умумий гап гапириш ва чақириқлар ташлаш, ишлаб чиқаришни ташкил қилишга келганда кам иш қилишдек ярамас услуб вужудга келган. Шундай кишилар борки, улар илғор тажриба тўғрисидаги нутқларни, гап-сўзларни эшитадилару ва бу гаплар менга эмас қўшниларимга тегишли деб ўйлайдилар. Биз махмаданаларга, аравани қуруқ олиб қочадиган ҳар қандай шахсларга қарши шафқатсиз кураш очишимиз керак.

Ўртоқлар, колхозларда ва совхозларда тузиб чиқилган планлар ва тадбирларнинг амалга оширилиши устидан жамоат контролини кучайтиришнинг таъсирли формаларини қидириб топиш керак. Раҳбарларнинг нима иш қилганликлари тўғрисида меҳнаткашларга мунтазам ҳисоб бериб туришлари шундай форма бўлиши мумкин эди. Бригадир бригада аъзоларининг йиғилишида, колхоз раиси ёки совхоз директори умумий йиғилишда ҳисоб берсин. Район партия комитетининг секретари ва район ижроия комитетининг раиси район партия активида, меҳнаткашларнинг йиғилишларида ҳисоб берсин. Агар гўшт, сут ва бошқа маҳсулотларни етиштириш кўпаймаётганлиги аниқ бўлиб қолса, бу ҳолда бундай раҳбарга нисбатан тегишли хулоса чиқариш: ё унга ёрдам бериш, ёки уни алмаштириш керак бўлади.

Ғалла, гўшт, сут етиштириш учун кураш—умумий даъватлар эмас, бу—бригадалардаги, фермалардаги конкрет ишдир. Бу ерда колхозларнинг раислари, совхозларнинг директорлари, қишлоқ хўжалиги илғорлари сўзга чиқишди. Улар кўкламга яхши тайёргарлик кўриш кераклиги, уруғларни тозалаш. ўғит тўплаш ва далага чиқаришни ташкил қилиш, техникани ремонт қилиш кераклиги ҳақида тўғри гапирдилар. Мен бу фикрларга тўла қўшиламан. Дарҳақиқат, ҳозир умумий гап эмас, сира кечиктириб бўлмайдиган амалий вазифаларни конкрет ҳал қилиш керак.

Бизда кўпинча республика ва область кенгашларида мажбуриятлар олинганлигини колхозлар ва совхозлар билмайди. Мажбурият олишга юқоридан мажбур қилинса, қуйироқдаги кишилар ҳеч нарса қилолмай қолади. Бу бюрократизмдир. Бунақанги мажбуриятларнинг кераги йўқ. Кенгашларда колхозчиларга ва совхозларнинг ишчиларига қарата мурожаат қабул қилиш, ҳисобларни кўрсатиб бериш, қўйилган вазифаларни ҳал қилишнинг калидини қўлга бериш анча фойдалироқдир. Колхозлардаги, совхозлардаги, бригадалардаги кишилар эса ўз имкониятларидан қандай қилиб яхшироқ фойдаланиш тўғрисида ўйлашсин.

Бундай мурожаатда оғзига нима келса ўшани гапирадиган ваъдабоз маҳмаданаларга зарба бериш мақсадида қабул қилинган мажбуриятларнинг бажарилиши учун жавобгарлик тўғрисида ҳам гапириш мумкин. Колхозлар ва совхозлар мажбуриятларини ишлаб чиқсинлар, уни колхозчилар, ишчилар, бригадирлар билан биргаликда муҳокама қилсинлар. Агар район партия комитетлари, район ижроия комитетлари айрим колхозлар ва совхозлар, таянч хўжаликлари мисолида ана шу мажбуриятларни қараб чиқсалар яхши бўлади.

Бу, кишиларга ўз имкониятларини тўлароқ ҳисобга олиш ва ундан фойдаланишга ёрдам беради. Шу тақдирдагина мажбуриятлар реал бўлади. Агар киши ҳавас билан, чин юрагидан мажбурият олса, унинг реаллигига ишонса, у шу мажбуриятни албатта бажаради.

Мен комсомолларга, ёшларга мурожаат қиламан, сизлар ёшсиз, серғайратсиз, Ватанимиз учун кўп иш қилдингиз ва кўп иш қилмоқдасиз. Сиз порлоқ келажагингиз учун курашмоқдасиз. Шундай экан, дон ва айниқса чорвачилик маҳсулотлари етиштиришни тобора кўпайтириш учун колхоз ва совхозларга кучингизни ва ҳам кўпроқ сарфлаб ёрдам берингиз.

Украина қишлоқ хўжалиги ходимлари. Сизларга, барча меҳнаткашларига уларнинг олдида турган катта вазифаларни шараф билан бажаришда муваффақият тилашга рухсат этгайсиз. (**Гулдурос қарсаклар**).

Совет Иттифоқи Коммунистик партияси Марказий Комитети ва Совет ҳукумати партия XXII съезди қарорларини амалга ошириш учун курашда сизлар илҳомбахш намуна кўрсатасиз деб ишонадилар. (**Гулдурос, давомли қарсаклар, ҳамма ўрнидан туради**).

МАДРАСДА ҚУВОНЧЛИ УЧРАШУВ

МАДРАС, 24 декабрь. (ТАСС). СССР Олий Совети Президиумининг раиси Л. И. Брежневнинг Мадрасда меҳмон бўлиб туриши муносабати билан, бугун кечқурун бу ерда унинг шарафига ўтказилган граждандик қабул маросимига 150 мингдан кўпроқ киши тўпланди. Қабул маросимини шаҳар муниципал корпорацияси ўтказди. Л И. Брежнев ва унинг ҳамроҳлари маросимга келиши билан уларни Мадрас аҳолиси гулдурос қарсаклар чалиб кутиб олди. Л. И. Брежнев. Мадрас штатининг бош министри К. Камараж. шаҳар мэри Г. Кучелар ва бошқалар минбарга чиқадилар. Л. И. Брежнев маросимда тўпланганларни табриклаганида, соҳилда яна гулдурос қарсаклар бошланади. Сўнгра Мадрас шаҳрининг мэри Кучелар Л. И. Брежневга Мадрас аҳолисининг табрикномасини топширади.

Л. И Брежнев катта нутқ сўзлайди. У давомли қарсаклар билан кўп марта бўлиниб турган ўзининг нутқида бундай деди:

«Ҳиндистон мустақилликни қўлга киритганидан бери орада унчалик кўп йил ўтгани йўқ. Лекин Ҳиндистон ва унинг бойликлари мустамлакачилар томонидан таланиб келган вақтлар асло қайтмас бўлиб ўтиб кетди. Бугунги Ҳиндистон миллий экономикани барпо қилиш, ҳозирги замон фани ва техникасининг муваффақиятларини ўзлаштириш, халқ маорифини ва соғлиқни сақлашни яхшилаш йўлидан бораётган мамлакатдир».

«Иккала мамлакатимиз ўртасидаги иқтисодий ва техника ҳамкорлигига ҳамда Ҳиндистоннинг миллий саноатини қуришда Совет Иттифоқининг кўрсатаётган ёрдамига Ҳиндистон халқи юксак баҳо бераётганлигини кўриб, деб давом қилди Л. И. Брежнев. биз ғоят мамнун бўлмоқдамиз.

Бхилаидаги гигант металлургия домналари ва мартенларининг шуълалари, Камбейя, Анклешвардаги нефть фонтанлари, Ранчидаги оғир машинасозлик заводининг корпуслари ва Корбадаги кўмир шахталарининг копралари—мана шуларнинг ҳаммаси Совет Иттифоқининг Ҳиндистон Республикаси билан қилаётган дўстона ҳамкорлигининг ажойиб самараларидир».

Сиз азиз дўстларга, деб таъкидлади Л. И. Брежнев, миллий саноатни ва қишлоқ хўжалигини мустаҳкамлашда чин кўнгилдан жуда катта муваффақиятлар тилаймиз.

Л. И Брежнев Совет Иттифоқи вужудга келганидан бери эришилган жуда катта муваффақиятларга тўхталиб, уқтириб айтдики, КПСС XXII съезди қабул қилган Программанинг бажарилиши натижасида «аввало, мамлакат халқ хўжалигининг ҳамма тармоқлари мисли кўрилмаган даражада жуда юксалади. Бу эса, совет халқига жаҳонда энг юксак турмуш даражасини таъминлаб беради. Халқимиз ўзининг улуғ иши учун деб кўрган-кечирган ҳамма қийинчиликлари ва маҳрумликларининг ўрни юз баравар ортиғи билан тўлиб кетади».

Мана шу тарихий қарорлардан руҳланган халқимиз мўлжалланган планларни амалга оширишга зўр ғайрат билан киришди.

Сўнгра, Л. И. Брежнев айтдики, мустамлакачилик ўзини қандай шаклда кўрсатмасин, Совет Иттифоқи ва Ҳиндистон эрксевар мамлакатларнинг ҳаммаси билан бирга мустамлакачиликка қарши курашмоқдалар.

Сизга шуни айтмоқчиманки, сизлар Гоа, Даман ва Диу Португалия мустамлакачиларининг ҳукмронлигидан озод қилинганлигига хурсанд бўлаётганингизда бизнинг мамлакатимизнинг халқи ва ҳукумати ҳам бугун сизлар билан бирга чин кўнгилдан хурсанд бўлмоқда. Совет халқи Ҳиндистон ҳукуматининг ўз территориясидаги мустамлакачилик ўчоқларини тугатиш йўлида кўрган қатъий чораларини якдиллик билан қувватлади.

Л. И. Брежнев ўз нутқининг охирида уқтириб айтдики, умумий тинчлик ишининг ва барча халқлар, миллий озодлиги ишининг ғалабаси учун жаҳондаги барча тинчликсевар халқларнинг ва, биринчи навбатда, социалистик давлатларнинг ҳамда Осиё, Африка ва Латин Америкасидаги мустақил мамлакатларнинг жипслиги ва бирлиги ғоят катта аҳамиятга эга.

Совет Иттифоқи вакилларининг Мадрас аҳолиси билан қувончли учрашуви тугади

Эрталаб СССР Олий Совети Президиумининг Раиси Л. И. Брежнев Мадрас районидаги ҳинд архитектурасининг қадимий ёдгорликлари билан танишди.

ЛИВИЯ ЎЗИНИНГ МИЛЛИЙ БАЙРАМИНИ НИШОНЛАМОҚДА

ТАРОБЛИС, 25 декабрь. (ТАСС). Кеча Ливия ўз мустақиллигининг ўн йиллигини нишонлади: Шу тантанали кун муносабати билан мамлакатнинг иккала пойтахти — Тароблис ва Бенғазида — Ливия армияси ҳамма турдаги қўшинларининг иштироки билан ҳарбий парадлар бўлиб ўтди.

Параддан кейин Тароблис ва Бенғазида катта намойишлар бўлди. Намойиш қатнашчилари миллий байроқлар кўтариб, шу шаҳарларнинг марказий кўчаларидан ўтдилар.

Ливия бош министри Муҳаммад Бен Осман Ассаид миллий байрам муносабати билан берган баёнотида Ливия, халқи кўп қурбонлар эвазига қўлга киритилган ғоят муҳим ғалабани кенг нишонламоқда, деди.

Шунингдек, бош министр Ливиянинг экономика, маданият ва соғлиқни сақлаш соҳасида эришган ютуқларини ҳам кўрсатиб ўтди.

СССР ЖУРНАЛИСТЛАР СОЮЗИДА

СССР Журналистлар союзи правлениеси секретариатининг бугун бўлиб ўтган мажлисида Союз правлениесининг пленумини 28 декабрда Журналистлар Марказий уйида ўтказишга қарор қилинди. Пленумнинг кун тартибига «КПСС XXII съездининг қарорлари ва совет журналистларининг вазифалари» деган бир масала киритилади.

Секретариат журналистларнинг шаҳар, округ, область, ўлка ва республика ташкилотларида ҳисобот-сайлов йиғилишлари, конференциялар ва съездлар ўтказиш муддатлари ва тартибини ҳамда СССР Журналистлар союзи правлениесининг 1962 йилги иш планини тасдиқлади.

Мажлисда марказий, республика ва зона қишлоқ хўжалик журналлари редакциялари ходимларининг Бутуниттифоқ ижодий семинари, кино танқидчилари, вақтли матбуот рассомларининг семинари якунлари ҳам муҳокама қилинди. (ТАСС).

МАРОКАШ ҲАРБИЙ ДЕЛЕГАЦИЯСИНИНГ ЎЗБЕКИСТОНДА БЎЛИШИ

Миллий мудофаа министри, «Халқ ҳаракати» партиясининг раиси Ахжуби Аҳардан бошчилигида Ўзбекистонда меҳмон бўлиб турган Марокаш ҳарбий делегацияси ўтган якшанба куни Оржоникидзе районидаги «Қизил Ўзбекистон» колхозида бўлди. Марокашнинг СССРдаги муваққат ишлар вакили Беншакрун делегацияга ҳамроҳ бўлиб борди.

Сўнгра меҳмонлар Тошкентнинг диққатга сазовор жойларини кўздан кечирдилар. Улар Ўзбекистон ССР Санъат музейида бўлдилар.

Кечқурун делегация аъзолари Москвага жўнаб кетдилар. Марокаш, СССР ва Ўзбекистон ССР давлат байроқлари билан безатилган Тошкент аэродромида меҳмонларни Туркистон ҳарбий округи қўшинларининг қўмондони армия генерали И. И. Федюнинский, округ штабининг генераллари ва офицерлари узатиб қолдилар. Узатиш вақтида фахрий қоровул саф тортиб турди. Марокаш, Совет Иттифоқи ва Ўзбекистон ССР давлат гимнлари ижро этилди. (ЎзТАГ).

ТОШКЕНТ МЕҲМОНЛАРИ

Тошкент шаҳар ижроия комитетининг таклифига кўра Ўзбекистонда меҳмон бўлиб турган Карачи муниципалитетининг делегацияси 24 декабрда Карачи мэри ўринбосари Х. М. Ҳабибулло бошчилигида Тошкентнинг маданият муассасаларига борди. Меҳмонлар, жумладан, Ўзбекистон Фанлар академиясининг Тарих музейида, телестудияда бўлдилар. Улар Ўрта Осиё ва Қозоғистон мусулмонлари диний назоратида ҳам бўлдилар. (ЎзТАГ).

1962 йилда футбол мусобақалари

СССР футбол Федерациясининг бўлиб ўтган пленуми 1962 йилда СССР чемпионатини ўтказиш тартибини тасдиқлади. Мусобақа тартиби 1961 йилдагидек бўлиб, «А» классида ўтган мавсумдаги сингари 22 команда қатнашади.

Финалга ҳар икки группадан олтита кучли команда чиқади. Мусобақанинг ўтган биринчиликдан фарқи шундаки ҳал қилувчи этапда финалга чиққан командалардан олинган очколаргина ҳисобланади. Чемпионат 1962 йил ноябрь ойининг охирида тугалланади.

«А» классидаги 22 команда 1961 йилги мавсумда олган ўринларига қараб икки группага бўлинди. Биринчи группага «Динамо» (Киев), армия марказий спорт клуби, «Локомотив» (Москва), «Спартак» (Ереван), армия спорт клуби (Ростов), «Шахтёр» (Донецк), «Зенит» (Ленинград), «Молдова» (Кишинёв), «Қайрат» (Олмаота) «Спартак» (Вильнюс), «Даугава» (Рига), иккинчи группага «Торпедо» (Москва), «Спартак» (Москва) «Авангард» (Харьков), «Динамо» (Тбилиси), «Пахтакор» (Тошкент), «Динамо» (Москва), «Динамо» (Ленинград) «Адмиралтеец» ўрнига, «Крылья Советов» (Куйбишев), «Нефтянник» (Боку), «Беларусь» (Минск) ва «Торпедо» (Кутаиси) киритилди.

СССР кубоги учун бўладиган ўйинларни қисқа муддатда ўтказишга қарор қилинди. Бу мусобақаларнинг финали Физкультурачилар кунида, Москвада, Ленин номли марказий стадионда ўтказилади.

Футболимизнинг иккинчи эшелони «Б» классидаги 146 командани ташкил этади. Бу командалар тўққиз зонага бўлинди. 1963 йилда уч команда: РСФСР ва Украина чемпиони ҳамда иттифоқчи республика зоналарида ғолиб келган команда «А» классидаги команда билан ўйнамай «А» классига ўтказилади.

СССР футбол Федерацияси 1963 йил мавсумида мусобақа системасини ўзгартиришни кўзда тутади. «А» классидаги 22 команда бир группани ташкил этиб, ўйинлар икки даврада бўлади.

Футбол Федерациясининг пленуми СССР терма командасини Чилида бўладиган жаҳон чемпионатига яхши тайёрлаш мақсадида терма команданинг ўйинчиларини 1962 йил июнь ойининг охиригача мамлакат биринчилигида қатнашишдан озод қилишга қарор қилди.

Редактор ўринбосари:
И. СУЛАЙМОНОВ.

«Қизил Ўзбекистон», «Правда Востока» ва «Узбекистони Сурх» бирлашган нашриётининг босмахонаси Тошкент шаҳри

Р. 01205. Нашр. В. 1752.